

Segregare sau incluziune școlară?

Raport de monitorizare privind segregarea/ incluziunea școlară a elevilor romi în Regiunea Nord-Est

ȘCOALĂ
PENTRU
TOȚI COPIII

Segregare sau incluziune școlară?

Raport de monitorizare privind segregarea / incluziunea școlară a elevilor romi în regiunea Nord-Est

Autori:

Eugen Crai
Claudiu Ivan
Cerasela Bănică
Roxana Prisăcariu

Desenul de pe copertă a fost realizat de eleva Lorena Sfîriac, 11 ani.
Raport realizat de Centrul de Advocacy și Drepturile Omului
Aprilie 2016

Cuprins

1. Rezumatul raportului	4
1.1 Introducere	4
1.2 Principalele aspecte evidențiate în raportul de monitorizare a incluziunii / segregării școlare a elevilor romi în Regiunea Nord-Est	4
2. Cadrul legal național și european	10
3. Prezentare pe scurt a metodologiei	15
3.1. Descrierea metodologiei.....	15
3.2. Limitele metodologiei	16
3.3. Colectarea datelor dezagregate pe criteriul etnic	17
4. Rezultatele monitorizării școlare derulate în proiect	18
4.1 Rezultate pe întreaga regiune unde a avut loc monitorizarea.....	18
A. Principalele rezultate	18
B. Segregare școlară la nivelul unității școlare	21
C. Segregare școlară la nivelul claselor	24
D. Segregare școlară la nivel de clădiri ale unității școlare.....	25
E. Segregare școlară la nivelul băncilor din clasă.....	25
4.2 Rezultate pe județ.....	27
4.3 Rezultate privind calitatea educației în școlile monitorizate	32
5. Acțiuni întreprinse în urma monitorizării.....	36
6. Concluzii și recomandări – o politică eficientă de monitorizare a segregării școlare	39
Bibliografie	43
Anexe	Error! Bookmark not defined.
Anexa 1. Lista școlilor monitorizare	44
Anexa 2. Lista școlilor care nu au răspuns solicitării de a furniza date necesare monitorizării	78
Anexa 3. Școli identificate cu o formă de segregare școlară conform datelor furnizate	85

1. Rezumatul raportului

1.1 Introducere

Un studiu recent¹ din 2015 sublinia faptul că fenomenul segregării școlare din România este insuficient analizat și evoca Raportul Comisiei Europene împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI) din 2014 în care era menționat că „deși autoritățile au luat măsuri pentru combaterea segregării școlare și discriminării împotriva elevilor romi, aceste două fenomene rămân un motiv serios de îngrijorare”. De asemenea, Raportul ECRI preciza că „nu există o estimare exactă privind amploarea segregării școlare iar cercetările realizate de societatea civilă indică faptul că numărul de clase/școli segregate este încă mare”.

În acest context a fost lansat în aprilie 2015 Proiectul „Școala pentru toți copiii!”, proiect implementat de Centrul de Advocacy și Drepturile Omului (CADO), în parteneriat cu Centrul de Resurse pentru Participare Publică (CeRe) și finanțată prin granturile SEE 2009-2014 în cadrul Fondului ONG în România.

Proiectul „Școală pentru toți copiii!” a cuprins o serie de acțiuni pilot inovatoare privind monitorizarea, prevenirea și combaterea segregării în educație la nivel regional, județean și local, în concordanță cu recomandările din domeniu în vederea reactivării eforturilor de desegregare, și anume:

- crearea unui sistem pilot de monitorizare a segregării școlare prin măsurarea periodică a unor indicatori specifici segregării școlare și dezvoltarea unei hărți interactive regionale privind segregarea în regiunea Nord-Est;
- înființarea și funcționarea unui Centru de Asistență Juridică pentru victimele segregării școlare;
- dezvoltarea capacității a cinci ONG-uri locale ca watchdog împotriva discriminării în educație a copiilor de etnie romă sub forma segregării și a conștientizării factorilor cu un rol în prevenirea și combaterea segregării școlare și/sau desegregării educaționale, cu privire la impactul discriminării asupra accesului egal la o educație de calitate a copiilor de etnie romă.

1.2 Principalele aspecte evidențiate în raportul de monitorizare a incluziunii / segregării școlare a elevilor romi în Regiunea Nord-Est

Prezentul raport de monitorizare include (în Capitolul 2) o sinteză a cadrului legal național, european și internațional privind prevenirea și combaterea segregării în educație (cu o focalizare pe prevenirea și combaterea segregării școlare a elevilor romi). În același timp, pentru a oferi un sprijin practic tuturor actorilor din sistemul de educație din România care au un mandat în prevenirea și combaterea segregării școlare, raportul a inclus și o secțiune cu o selecție a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) privind segregarea școlară a copiilor romi.

Capitolul 3 al Raportului de monitorizare prezintă concis Metodologia de monitorizare a incluziunii / segregării școlare a elevilor romi dezvoltată în cadrul proiectului. Având în vedere nevoia dezvoltării

¹ *Ghid pentru documentarea și monitorizarea segregării școlare în România*, DARE-Net proiect: Rețeaua Desegregare și Acțiune pentru Educația Romilor, implementat de Romani CRISS, în parteneriat cu Centrul FXB pentru Sănătate și Drepturile Omului din cadrul Universității Harvard, ANTIGONE, Centrul European pentru Drepturile Romilor (ERRC), Asociația Life Together și Asociația Integro din Bulgaria. 2015. Pagina 27.

unui mecanism de monitorizare a unităților școlare din perspectiva riscurilor de segregare școlară, metodologia a fost concepută astfel încât să fie posibil de implementat cu costuri cât mai scăzute și cu impact cât mai mare. Metodologia este calibrată pentru identificarea riscurilor a patru forme de segregare școlară în învățământul primar și gimnazial

- segregarea școlară la nivelul populației școlare a unității de învățământ;
- segregarea școlară la nivelul clădirilor aceleiași unități de învățământ - când aceeași unitatea de învățământ își desfășoară activitatea didactică în mai multe clădiri;
- segregarea școlară pe clase;
- segregarea școlară în ultimele două banci - când unitatea de învățământ păstrează aranjarea spațială a clasei în forma clasică cu șiruri de bănci).

Metodologia este structurată în două etape: a) monitorizarea restrânsă (screening) și b) monitorizarea extinsă. În cadrul monitorizării restrânse sunt analizați 48 de itemi (indicatori) cantitativi pentru care au fost dezvoltate 3 instrumente: analiza topografică, chestionarul pentru directorul unității școlare și chestionarul pentru mediatorul școlar sau un lider comunitar rom. În cadrul monitorizării extinse sunt analizați alți 81 de itemi (indicatori) adiționali (cantitativi și calitativi). Există un singur instrument dezvoltat pentru această etapă a monitorizării: chestionarul pentru directorul unității școlare. Tuturor acestor instrumente li se adaugă un instrument suplimentar: nota monitorului local.

Tot în Capitolul 3 sunt elaborate și o serie de considerații teoretice și practice privind atât limitele metodologiei de monitorizare, cât și colectarea în sistemul de educație a datelor dezagregate pe criteriul etnic (date esențiale pentru monitorizarea incluziunii / segregării școlare a elevilor romi). Trebuie precizat că nu au fost identificate limite interne ale metodologiei și că, până în prezent, au fost identificate și analizate doar limite externe, respectiv limitele care privesc: identificarea etnică în sistemul de educație, colectarea și raportarea datelor dezagregate pe criteriul etnic în cazul elevilor romi. Pentru evitarea neajunsurilor generate de limitele externe ale metodologiei, în cadrul Metodologiei de monitorizare a incluziunii / segregării școlare a elevilor romi au fost propuse o serie de soluții practice și chei de verificare / ponderare / comparare a datelor dezagregate pe criteriul etnic care să permită o analiză coerentă și cuprinzătoare a segregării școlare la nivelul unităților școlare din sistemul de educație din România care cuprind ciclurile de educație primară și secundară inferioară.

Capitolul 4 al acestui raport de monitorizare cuprinde o analiză a rezultatelor obținute în urma derulării procesului de monitorizare a incluziunii / segregării școlare a elevilor romi în unitățile școlare din cele 5 județe implicate în proiect: Botoșani, Iași, Neamț, Suceava și Vaslui.

Un număr de 507 școli din cele 5 județe au fost selectate pentru acest proces de monitorizare. Analizele cuprinse în Capitolul 4 detaliază rezultatele obținute atât la nivelul întregii Regiuni, cât și pe fiecare județ în parte.

La nivelul întregului lot de școli (la nivelul Regiunii Nord-Est) rezultatele sunt următoarele:

- Din cele 507 unități școlare implicate în monitorizarea riscurilor de segregare școlară (situate în 112 localități) doar 292 (57.6%) au furnizat date care permit evaluarea segregării școlare atât la nivel de unitate, cât și la nivel de clase; în cazul a 22.5% dintre școli (114) au fost furnizate date care au permis analiza situației segregării doar la nivel de clase, iar o școală a furnizat doar date care au permis evaluarea segregării per unitate. **Un număr de 100 unități școlare adresate în procesul de monitorizare (19.7%, una din cinci școli) au refuzat să furnizeze date care să permită evaluarea segregării școlare;**
- **Dintre cele 112 localități în care sunt situate cele 507 unități școlare incluse în procesul de monitorizare, în 58 dintre ele (reprezentând 51.8%) a fost identificată cel puțin o**

- unitate școlară în care se manifestă o formă de segregare școlară** (la nivel de unitate școlară, de clase, de clădire sau prin poziționarea în ultimele bănci din clasă);
- Am identificat în cadrul monitorizării 82 de unități școlare cu cel puțin o formă de segregare școlară după cum urmează (*prin însumare nu rezultă suma menționată deoarece în unele unități școlare se manifestă simultan mai multe forme de segregare școlară*):
 - în 32 unități școlare s-a constatat segregare la nivelul unității școlare;
 - în 48 unități școlare s-a constatat segregare la nivelul claselor;
 - în 17 unități școlare s-a constatat segregare la nivelul clădirilor (unități școlare în care activitatea didactică se desfășoară în mai multe clădiri);
 - în 15 unități școlare s-a constatat segregare la nivelul ultimelor două bănci (unități școlare în care s-a păstrat aranjarea spațială tradițională a băncilor pe șiruri).
 - **Cele 82 de unități școlare în care am identificat cel puțin o formă de segregare școlară reprezintă 20.1% din totalul celor 407 unități școlare** care au furnizat date care au permis analiza cel puțin a unei forme de segregare școlară.

Județul Botoșani

La nivelul județului Botoșani, situația riscurilor de segregare școlară este după cum urmează:

- Din cele 102 unități școlare implicate în monitorizarea riscurilor de segregare școlară (situate în 21 localități), 101 (99%) au furnizat date care permit evaluarea segregării școlare fie la nivel de unitate, fie la nivel de clase; o singură unitate școlară adresată în procesul de monitorizare (1%) a refuzat să furnizeze date care să permită evaluarea segregării școlare;
- **Dintre cele 21 localități în care sunt situate cele 102 unități școlare incluse în procesul de monitorizare, în 10 (reprezentând 47.6%) a fost identificată cel puțin o unitate școlară în care se manifestă o formă de segregare școlară** (la nivel de unitate școlară, de clase, de clădire sau prin poziționarea în ultimele bănci din clasă);
- Am identificat în cadrul monitorizării 16 unități școlare cu cel puțin o formă de segregare școlară după cum urmează (*prin însumare nu rezultă suma menționată deoarece în unele unități școlare se manifestă simultan mai multe forme de segregare școlară*):
 - în 7 unități școlare s-a constatat segregare la nivelul unității școlare;
 - în 9 unități școlare s-a constatat segregare la nivelul claselor;
 - în 2 unități școlare s-a constatat segregare la nivelul clădirilor (unități școlare în care activitatea didactică se desfășoară în mai multe clădiri);
 - în 5 unități școlare s-a constatat segregare la nivelul ultimelor două bănci (unități școlare în care s-a păstrat aranjarea spațială tradițională a băncilor pe șiruri).
- Cele 16 unități școlare în care am identificat cel puțin o formă de segregare școlară reprezintă 15.8% din totalul celor 101 unități școlare care au furnizat date care au permis analiza cel puțin a unei forme de segregare școlară.

Județul Iași

La nivelul județului Iași, situația riscurilor de segregare școlară este după cum urmează:

- Din cele 100 unități școlare implicate în monitorizarea riscurilor de segregare școlară (situate în 21 localități), 42 (42%) au furnizat date care permit evaluarea segregării școlare fie la nivel de unitate, fie la nivel de clase; însă 58 de unități școlare adresate în procesul de monitorizare (58%) au refuzat să furnizeze date care să permită evaluarea segregării școlare;
- **Dintre cele 21 localități în care sunt situate cele 100 unități școlare incluse în procesul de monitorizare, în 5 (reprezentând 23.8%) a fost identificată cel puțin o unitate școlară în care se manifestă o formă de segregare școlară** (la nivel de unitate școlară, de clase, de clădire sau prin poziționarea în ultimele bănci din clasă);

- Am identificat în cadrul monitorizării 8 unități școlare cu cel puțin o formă de segregare școlară după cum urmează (*prin însumare nu rezultă suma menționată deoarece în unele unități școlare se manifestă simultan mai multe forme de segregare școlară*):
 - în 3 unități școlare s-a constatat segregare la nivelul unității școlare;
 - în 5 unități școlare s-a constatat segregare la nivelul claselor;
 - în 0 unități școlare s-a constatat segregare la nivelul clădirilor (unități școlare în care activitatea didactică se desfășoară în mai multe clădiri);
 - într-o unitate școlară s-a constatat segregare la nivelul ultimelor două bănci (unități școlare în care s-a păstrat aranjarea spațială tradițională a băncilor pe șiruri).
- Cele 8 unități școlare în care am identificat cel puțin o formă de segregare școlară reprezintă 20.5% din totalul celor 39 unități școlare care au furnizat date care au permis analiza cel puțin a unei forme de segregare școlară.

Județul Neamț

La nivelul județului Neamț, situația riscurilor de segregare școlară se prezintă după cum urmează:

- Din cele 100 unități școlare implicate în monitorizarea riscurilor de segregare școlară (situate în 24 localități), 68 (68%) au furnizat date care permit evaluarea segregării școlare fie la nivel de unitate, fie la nivel de clase; însă 32 de unități școlare adresate în procesul de monitorizare (32%) au refuzat să furnizeze date care să permită evaluarea segregării școlare;
- **Dintre cele 24 localități în care sunt situate cele 100 unități școlare incluse în procesul de monitorizare, în 12 (reprezentând 50%) a fost identificată cel puțin o unitate școlară în care se manifestă o formă de segregare școlară** (la nivel de unitate școlară, de clase, de clădire sau prin poziționarea în ultimele bănci din clasă);
- Am identificat în cadrul monitorizării 16 unități școlare cu cel puțin o formă de segregare școlară după cum urmează (*prin însumare nu rezultă suma menționată deoarece în unele unități școlare se manifestă simultan mai multe forme de segregare școlară*):
 - în 2 unități școlare s-a constatat segregare la nivelul unității școlare;
 - în 11 unități școlare s-a constatat segregare la nivelul claselor;
 - în 8 unități școlare s-a constatat segregare la nivelul clădirilor (unități școlare în care activitatea didactică se desfășoară în mai multe clădiri);
 - într-o unitate școlară s-a constatat segregare la nivelul ultimelor două bănci (unități școlare în care s-a păstrat aranjarea spațială tradițională a băncilor pe șiruri).
- Cele 16 unități școlare în care am identificat cel puțin o formă de segregare școlară reprezintă 23.5% din totalul celor 68 unități școlare care au furnizat date care au permis analiza cel puțin a unei forme de segregare școlară.

Județul Suceava

La nivelul județului Suceava, situația riscurilor de segregare școlară se prezintă după cum urmează:

- Din cele 104 unități școlare implicate în monitorizarea riscurilor de segregare școlară (situate în 31 localități), 103 (90.1%) au furnizat date care permit evaluarea segregării școlare fie la nivel de unitate, fie la nivel de clase; o singură unitate școlară adresată în procesul de monitorizare (0.9%) a refuzat să furnizeze date care să permită evaluarea segregării școlare;
- **Dintre cele 31 localități în care sunt situate cele 104 unități școlare incluse în procesul de monitorizare, în 22 (reprezentând 70.9%) a fost identificată cel puțin o unitate școlară în care se manifestă o formă de segregare școlară** (la nivel de unitate școlară, de clase, de clădire sau prin poziționarea în ultimele bănci din clasă);

- Am identificat în cadrul monitorizării 25 unități școlare cu cel puțin o formă de segregare școlară după cum urmează (*prin însumare nu rezultă suma menționată deoarece în unele unități școlare se manifestă simultan mai multe forme de segregare școlară*):
 - în 10 unități școlare s-a constatat segregare la nivelul unității școlare;
 - în 15 unități școlare s-a constatat segregare la nivelul claselor;
 - în 4 unități școlare s-a constatat segregare la nivelul clădirilor (unități școlare în care activitatea didactică se desfășoară în mai multe clădiri);
 - în 7 unități școlare s-a constatat segregare la nivelul ultimelor două bănci (unități școlare în care s-a păstrat aranjarea spațială tradițională a băncilor pe șiruri).
- Cele 25 unități școlare în care am identificat cel puțin o formă de segregare școlară reprezintă 24.2% din totalul celor 103 unități școlare care au furnizat date care au permis analiza cel puțin a unei forme de segregare școlară.

Județul Vaslui

La nivelul județului Vaslui, situația riscurilor de segregare școlară se prezintă după cum urmează:

- Din cele 101 unități școlare implicate în monitorizarea riscurilor de segregare școlară (situat în 15 localități), 93 (92.1%) au furnizat date care permit evaluarea segregării școlare fie la nivel de unitate, fie la nivel de clase; însă 8 unități școlare adresate în procesul de monitorizare (7.9%) au refuzat să furnizeze date care să permită evaluarea segregării școlare;
- **Dintre cele 15 localități în care sunt situate cele 101 unități școlare incluse în procesul de monitorizare, în 9 (reprezentând 60%) a fost identificată cel puțin o unitate școlară în care se manifestă o formă de segregare școlară** (la nivel de unitate școlară, de clase, de clădire sau prin poziționarea în ultimele bănci din clasă);
- Am identificat în cadrul monitorizării 17 unități școlare cu cel puțin o formă de segregare școlară după cum urmează (*prin însumare nu rezultă suma menționată deoarece în unele unități școlare se manifestă simultan mai multe forme de segregare școlară*):
 - în 10 unități școlare s-a constatat segregare la nivelul unității școlare;
 - în 8 unități școlare s-a constatat segregare la nivelul claselor;
 - în 3 unități școlare s-a constatat segregare la nivelul clădirilor (unități școlare în care activitatea didactică se desfășoară în mai multe clădiri);
 - într-o unitate școlară s-a constatat segregare la nivelul ultimelor două bănci (unități școlare în care s-a păstrat aranjarea spațială tradițională a băncilor pe șiruri).
- Cele 17 unități școlare în care am identificat cel puțin o formă de segregare școlară reprezintă 18.3% din totalul celor 93 unități școlare care au furnizat date care au permis analiza cel puțin a unei forme de segregare școlară.

Capitolul 5 este dedicat acțiunilor întreprinse în urma monitorizării din județele implicate în proiect. Astfel, pe baza informațiilor strânse s-au înregistrat cinci cazuri în atenția Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD) și în alte trei cazuri au fost sesizate Inspectoratele Școlare Județene și Ministerul Educației Naționale. Sesizările CNCD au privit segregarea școlară a romilor în clase separate (două cazuri), în corpuri de clădire separate (un caz), în școli separate (un caz) și în școli speciale² (un caz) și s-au referit la școli din județele Neamț, Suceava, Iași, Botoșani, atât din mediul rural (un caz) cât și din mediul urban (patru cazuri). Cazurile în care au fost sesizate autoritățile administrative superioare ierarhic au avut în vedere cu prioritate posibilele efecte de segregare

² Deși Metodologia pentru monitorizarea incluziunii / segregării școlare nu a fost calibrată pentru învățământul special, în cadrul proiectului a fost inclusă în monitorizare o școală specială tocmai pentru a obține cât mai multe informații relevante pentru o potențială calibrare ulterioară a metodologiei și pentru acest segment al sistemului de educație. Din nefericire, segregarea școlară a elevilor romi observată în acea școală specială era într-atât de flagrantă încât chiar și în absența calibrării metodologiei pentru acest segment al sistemului de educație, s-a decis ca acea situație să fie reclamată la CNCD.

școlară a romilor rezultate din testările aptitudinilor la clasele primare în școlile de artă și problema hetero și auto-identificării romilor ca obstacol în identificarea cazurilor de discriminare. Acestea s-au referit la cazuri din județele Neamț, Vaslui și Botoșani din localități rurale (două cazuri) și urbane (un caz).

Raportul de monitorizare se finalizează cu propunerile legislative care sunt considerate necesare în urma derulării Proiectului „Școală pentru toți copiii!”. Principalele recomandări în acest sens sunt următoarele:

- 1) Modificarea Ordinului 1540 din 19 iulie 2007 privind interzicerea segregării școlare a copiilor romi și aprobarea Metodologiei pentru prevenirea și eliminarea segregării școlare a copiilor romi:
 - a. Modificarea Ordinului 1540/2007 prin adoptarea *metodologiei de monitorizare a incluziunii / segregării școlare a elevilor romi* dezvoltată și testată în cadrul proiectului;
 - b. Introducerea unor sancțiuni pentru nerespectarea prevederilor Ordinului 1540/2007. În prezent acest act normativ care reglementează obligațiile unităților școlare pentru prevenirea și combaterea segregării școlare a elevilor romi nu conține nicio sancțiune (nici măcar sancțiuni administrative) pentru nerespectarea prevederilor sale.
 - c. Modificarea definiției segregării școlare reglementată în Anexa 1, Cap. 2, Art. 2 par. 2 astfel încât raportarea riscurilor de segregare școlară să fie făcută la populația de vârstă corespunzătoare ciclurilor de educație din unitatea școlară din circumscripția școlară (dar numai după ce va fi adoptat un sistem de colectare a datelor dezagregate pe criteriul etnic la nivel de circumscripție școlară);
- 2) Clarificarea cadrului legal privind Sistemul Informatic Integrat al Învățământului din România (SIIR) și colectarea de date dezagregate pe criteriul etnic. Precizăm că *metodologia de monitorizare a incluziunii / segregării școlare a elevilor romi* dezvoltată și testată în cadrul proiectului „Școală pentru toți copiii!” a urmărit să armonizeze (în măsura posibilului) indicatorii săi cu cei colectați prin SIIR;
- 3) Modificarea Ordinului MENCS nr. 3158/2016 - aprobarea Calendarului și a Metodologiei de înscriere a copiilor în învățământul primar pentru anul școlar 2016—2017:
 - a. Includerea unei referințe exprese privind Ordinul 1540/2007 privind interzicerea segregării școlare a copiilor romi și aprobarea Metodologiei pentru prevenirea și eliminarea segregării școlare a copiilor romi;
 - b. Introducerea unui sistem de repartizare aleatorie (computerizată) a elevilor la formarea claselor de început de ciclu educațional (clasa pregătitoare și clasa a V-a), sistem similar cu cel existent și funcțional în prezent pentru repartizarea computerizată la admiterea la liceu;
 - c. Introducerea unor criterii clare privind constituirea circumscripțiilor școlare într-o manieră care să nu conserve sau să genereze segregare școlară;
- 4) Modificarea Legii nr. 87/2006 privind asigurarea calității educației prin completarea metodologiei ARACIP de evaluarea a calității educaționale cu indicatori de evaluare a segregării școlare pe criteriul etnic.

2. Cadrul legal național și european

2.1. Norme internaționale universale aplicabile în cazuri de segregare școlară a copiilor romi

- *Declarația Universală a Drepturilor Omului* – adoptată și proclamată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite prin Rezoluția 217(III) din 10 decembrie 1948.
- *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice* – adoptat și deschis spre semnare de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966 prin Rezoluția 2200 A (XXI), intrat în vigoare la 3 ianuarie 1976, conform *dispozițiilor art. 27. România a ratificat Pactul la 31 octombrie 1974* prin Decretul nr. 212/1974, publicat în Buletinul Oficial al României, Partea I, nr. 146 din 20 noiembrie 1974.
- *Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale* – adoptat și deschis spre semnare de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966 prin Rezoluția 2200 A (XXI). România a ratificat Pactul la 31 octombrie 1974 prin Decretul nr. 212/1974, publicat în Buletinul Oficial al României, Partea I, nr. 146 din 20 noiembrie 1974.
- *Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială* – România a aderat la Convenție la 14 iulie 1970 prin Decretul nr. 345/1970, publicat în Buletinul Oficial al României, Partea I, nr. 92 din 28 iulie 1970. Inițial România a aderat la Convenție cu o rezervă formulată față de art. 22. Prin Legea nr. 144/1998 România și-a retras rezerva formulată la art. 22. În contextul armonizării legislative este de menționat Legea nr. 612/2002 pentru formularea unei declarații privind recunoașterea de către România a competenței Comitetului pentru Eliminarea Discriminării Rasiale, în conformitate cu art. 14 din Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la New York la 21 decembrie 1965, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 851 din 26 noiembrie 2002.
- *Convenția cu privire la drepturile copilului* – adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989; România a ratificat Convenția prin Legea nr. 18/1990, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 109 din 28 septembrie 1990.
- *Convenția privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului* – adoptată de Conferința Generală a UNESCO la Paris 14 decembrie 1960, intrată în vigoare la 22 mai 1962, conform dispozițiilor art. 14; România a ratificat Convenția la 20 aprilie 1964 prin Decretul nr. 149/1964, publicat în Buletinul Oficial al României, Partea I, nr. 5 din 20 aprilie 1964.

2.2 Norme internaționale regionale aplicabile în cazuri de segregare școlară a copiilor romi

- *Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale* – România a ratificat Convenția prin Legea nr. 30/1994, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 135 din 31 mai 1994.
- *Protocolul nr. 12 la Convenția europeană a drepturilor omului* – România a semnat Protocolul nr. 12 la CEDO în data de 4 noiembrie 2000. De asemenea, a ratificat Protocolul nr. 12 prin Legea nr. 103/2006 pentru ratificarea Protocolului nr. 12 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, adoptat la Roma la 4 noiembrie 2000, lege publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 375 din 2 mai 2006.

- *Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale* – adoptată de către Comitetul Ad-Hoc pentru Protecția Minorităților Naționale la 1 februarie 1995; semnată de România la 1 februarie 1995. România a ratificat Convenția cadru prin Legea nr. 33/1995, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 82 din 4 mai 1995.

2.3. Instrumente internaționale cu caracter de recomandare aplicabile în cazurile de segregare școlară a copiilor romi

Instrumente universale

- *Recomandarea generală XXVII privind discriminarea față de romi* – adoptată de Comitetul privind eliminarea discriminării rasiale la a 57-a sesiune în anul 2000.

Instrumente regionale

- *Recomandarea nr. 4/2000 cu privire la educația copiilor romi din Europa* – adoptată de Comitetul de miniștri al Consiliului Europei la 3 februarie 2000, la cea de-a 696-a întâlnire a miniștrilor adjuncți.
- *Recomandarea de politică generală nr. 3 privind combaterea rasismului și a intoleranței față de romi* – adoptată de Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI) din cadrul Consiliului Europei la Strasbourg la 6 martie 1998.
- *Recomandarea de politică generală nr. 10 privind combaterea rasismului și a discriminării rasiale în și prin educația școlară* – adoptată de Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI) din cadrul Consiliului Europei la Strasbourg la 15 decembrie 2006 și publicată la 21 martie 2007.
- *Planul de acțiune pentru îmbunătățirea situației romilor și sinti în spațiul OSCE* – adoptat de Consiliul Permanent al OSCE prin Decizia nr. 566 din 27 noiembrie 2003 și de Consiliul Ministerial al OSCE întrunit la Maastricht, la al 11-lea Consiliu Ministerial, 1–2 decembrie 2003.

2.4. Norme UE aplicabile în cazuri de segregare școlară a copiilor romi

- *Directiva 2000/43/CE a Consiliului Uniunii Europene privind implementarea principiului tratamentului egal între persoane, indiferent de originea rasială sau etnică* – adoptată de către Consiliul Uniunii Europene la data de 29 iunie 2000, publicată în Jurnalul Oficial OC221JAI 67.

2.5. Norme naționale aplicabile în cazuri de segregare școlară a copiilor romi

- *Ordonanța Guvernului nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare*, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 166 din 7 martie 2014.
- *Ordonanța Guvernului nr. 2/2001 privind regimul juridic al contravențiilor*, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 410 din 25 iulie 2001, cu modificări.
- *Hotărârea Guvernului nr. 18/2015 pentru aprobarea Strategiei Guvernului României de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității rome pentru perioada 2015–2020*, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 49 din 21 ianuarie 2015.

- *Ordinul Ministrului Educației, Cercetării și Tineretului nr. 1540/2007 privind interzicerea segregării școlare a copiilor romi și aprobarea Metodologiei pentru prevenirea și eliminarea segregării școlare a copiilor romi, publicat în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 692 din 11 octombrie 2007.*
- *Notificarea nr. 28463/2010 privind permanentizarea monitorizării segregării școlare.*

2.6. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului privind segregarea școlară a copiilor romi

- 1) În cauza **D.H. și alții v. Cehia**, (Hot. 13.11.2007) Curtea Europeană pentru Drepturile Omului a primit o plângere cu privire la **plasarea copiilor de etnie romă în școli pentru copii cu nevoi speciale** (dizabilități mentale), în primă instanță, Camera secundă a Curții Europene a decis că nu a existat un act de discriminare. Reclamanții au susținut că diferența de tratament în cauză a constat în înscrierea copiilor de etnie romă în școli pentru nevoi speciale, fără o justificare, primind o educație în mod substanțial inferioară celei asigurate în sistemul comun de învățământ. În consecință, copiii romi nu au mai avut acces la educația secundară, alta decât cea asigurată în centrele de formare vocațională. În plus, au fost afectați psihologic, ca rezultat al etichetării „stupid” sau „retardat”.

Curtea Europeană pentru Drepturile Omului a arătat că în situația în care o politică sau o măsură generală are efecte disproporționale de natură a prejudicia un grup de persoane, măsurile în speță ar putea fi considerate discriminatorii chiar dacă acestea nu vizează ca obiectiv grupul respectiv de persoane. Curtea a reținut în cazul dat că regulile aplicabile plasării copiilor în școli speciale nu se referă la originea etnică a copiilor, cât urmăresc scopul legitim de adaptare a sistemului educațional la nevoile și aptitudinile copiilor cu dizabilități.

Pe de altă parte, Curtea a reținut că părinții aplicanților nu au întreprins nicio acțiune împotriva plasării copiilor lor a școli speciale. Aceasta, deși au primit o decizie scrisă prin care au fost informați cu privire la plasarea copiilor în școala cu nevoi speciale.

În unele situații, părinții înșiși au solicitat înscrierea sau menținerea copiilor în școala respectivă. În ceea ce privește argumentul lipsei de „informare” a consimțământului parental, Curtea a precizat că este responsabilitatea părinților, ca parte a obligațiilor naturale, de a asigura educația ce urmează a fi primită de copiii lor, de a afla care sunt oportunitățile educaționale oferite de stat, de a se asigura cu privire la cunoașterea datei în care și-au exprimat consimțământul cu privire la plasarea copilului într-o anumită școală. Iar, dacă este necesar, să atace decizia prin care se stabilește plasarea, când a fost emisă fără consimțământul său. Deși CEDO a luat act de faptul că reclamanților le-ar fi lipsit informații cu privire la sistemul educațional, judecătorii au susținut că aspectele cauzei nu duc la concluzia că plasarea copiilor romi în școli speciale a constituit un rezultat al prejudecăților rasiale de natură discriminatorie.

Soluția Curții de primă instanță a fost atacată, cauza fiind deferită Marii Camere, care s-a pronunțat ulterior stabilind existența unui act de discriminare. CEDO a găsit că există o discriminare indirectă a copiilor de etnie romă care au fost plasați în școli pentru copii cu nevoi speciale. Testele utilizate pentru a stabili capacitatea de învățare sauidificultățile copilului au fost aplicate elevilor indiferent de originea etnică, dar au constituit subiectul unor dezbateri științifice continue. În opinia Marii Camere, există pericolul ca testele efectuate să fi fost părtinitoare, căci rezultatele nu au fost analizate din perspectiva particularităților și a caracteristicilor copiilor romi. Ca urmare, rezultatele testelor în urma cărora s-a realizat plasarea în școli speciale nu oferă o justificare obiectivă și rezonabilă.

În opinia guvernului reclamat, existența consimțământului constituise factorul decisiv fără de care copiii nu puteau fi plasați în școlile speciale. Marea Cameră a considerat ca nesatisfăcătoare

capacitatea părinților romi de a analiza toate aspectele situației date și a consecințelor ce rezultau din acordarea consimțământului, având în vedere apartenența la o comunitate dezavantajată și deseori cu educație precară. Consimțământul fusese exprimat printr-o semnătură pe un formular completat parțial, care nu conținea informații despre alternativele disponibile sau diferențele între școlile cu curricula specială și cele din sistemul comun. La rândul lor, autoritățile locale nu s-au asigurat că părinții romi au primit toate informațiile necesare pentru a lua o decizie informată, sau că sunt conștienți de consecințele deciziei asupra viitorului copiilor.

Judecătorii europeni au considerat că părinții romi s-au confruntat cu o dilemă: să aleagă sistemul comun de învățământ necorespunzător diferențelor sociale și culturale în care copii romi riscau izolarea și ostracizarea, sau școlile pentru copii cu nevoi speciale unde majoritatea erau romi. Marea Cameră a arătat că procedurile instituționale din educație ar fi trebuit să garanteze luarea în considerare, de către stat, a nevoilor speciale ale copiilor romi, ca membri ai unei clase dezavantajate. În consecință, aceștia au primit o educație care le-a compromis dezvoltarea personală. Marea Cameră a decis, cu 13 voturi din 4, că tratamentul diferențiat în cauză nu a avut o justificare obiectivă și rezonabilă, întrucât nu a existat un raport de proporționalitate între scopul urmărit și mijloacele utilizate. Legislația aplicată a avut un efect disproporționat de natură a prejudicia comunitatea romă.

Reclamanții, ca membri ai acestei comunități, au suferit un tratament discriminatoriu. Fiecare a plicat a primit câte 4,000 Euro pentru daune morale și 10,000 Euro pentru cheltuielile globale.

- 2) Cauza **Orsus și alții v. Croația** (Hot. 16.03.2010) a privit tratamentul diferit aplicat copiilor romi prin **plasarea în clase separate a romilor exclusiv pe criteriul originii etnice**. Reclamanții au considerat că șansele de acces ale copiilor romi la ciclul superior de educație au fost inferioare în raport cu educația primită în ciclul elementar, de vreme ce curricula a fost cu până la 30% mai redusă în raport cu cea asigurată în clasele comune.

Camera Secundă a Curții Europene a considerat că în speță nu a existat discriminare. Judecătorii europeni au considerat că reclamanții nu au fost privați de dreptul de a frecventa școala și de a primi o educație, fiind de acord cu instanțele naționale de judecată care au statuat echivalența dintre curricula școlară asigurată în clasele separate (de romi) și cea asigurată în clasele paralele din aceeași școală. A reținut și faptul că transferul dintr-o clasă formată doar din romi într-o clasă mixtă constituia o practică regulată. În condițiile în care unii dintre reclamanți au frecventat clase separate și alții clase mixte, sau doar clase separate, nu ar fi existat nici un indiciu că reclamanții sau părinții acestora ar fi solicitat vreodată transferul într-o clasă mixtă sau că ar fi obiectat cu privire la plasarea copiilor în clase formate exclusiv din romi.

În motivarea sa, CEDO a făcut o trimitere directă, în mod constant, la cauza D.H și alții v. Cehia pentru a arăta că speța împotriva Croației este diferită și întrucât romii nu aveau cunoștințe de bază ale limbii croate. Acesta ar fi fost un motiv justificat ca să fie plasați în clase separate după înscrierea în sistemul comun de învățământ. Spre deosebire de plasarea copiilor romi în școli pentru dizabilități mentale datorită capacităților intelectuale inferioare, măsurile în discuție au fost considerate în mod semnificativ diferite, din punctul de vedere al naturii și al severității. Guvernul croat a susținut că sistemul aplicat avea în vedere asigurarea unui proces flexibil de trecere de la clase separate la clase regulate. Deși Curtea de la Strasbourg a reținut că o asemenea practică nu exclude orice formă de arbitrar, totuși a considerat rezonabilă trecerea de la sistemul de clase separate la clase regulate fără formalități.

CEDO a reiterat că intră în marja de apreciere a statelor politici precum formarea de clase separate sau a diferitelor tipuri de școli pentru copii cu dificultăți și implementarea unor programe educaționale speciale care să răspundă unor nevoi speciale. Plasarea inițială a aplicanților în clase separate a fost bazată pe lipsa cunoașterii limbii croate și nu pe baza originii rasiale sau etnice, fiind justificată. Soluția Curții în primă instanță a fost atacată, fiind deferită

Marii Camere. Aceasta a stabilit, cu 9 voturi pentru și 8 contra, deci foarte strâns, că separarea elevilor romi în clase speciale a reprezentat o discriminare.

Curtea a acordat fiecărui aplicant din cei 15 câte 4,500 Euro pentru daune morale și 10,000 Euro pentru cheltuielile globale.

- 3) În cauza **Sampanis și alții c. Grecia** (Hot. 411/5.6.2008), Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat încălcarea art. 14 împreună cu art. 2 din Protocolul nr. 1 la Convenție cu privire la **neasigurarea înscrierii într-un an școlar al reclamanților și plasarea acestora în clase speciale, într-o anexă a școlii principale, pe criteriul originii rome**. După înscrierea unui număr de 23 de copii romi în școala primară, între care și reclamanții, părinții copiilor neromi au organizat un protest public, au blocat școala și au solicitat transferarea copiilor romi în altă clădire. Poliția a intervenit pentru a menține ordinea și pentru a preveni săvârșirea unor acte ilegale împotriva copiilor. Părinții copiilor romi au susținut că au semnat, sub presiune, o declarație scrisă de profesorii școlii prin care și-au exprimat acordul transferării copiilor într-o clădire anexă construită din materiale prefabricate, unde au format trei clase preparatorii.

Curtea a susținut că autoritățile competente ar fi trebuit să recunoască particularitățile cazului și să faciliteze înscrierea copiilor romi chiar dacă unele documente administrative nu erau disponibile la un moment dat. Vulnerabilitatea comunității rome face necesară acordarea unei atenții particulare la nevoile acesteia, inclusiv faptul că principiul non-discriminării presupune, în anumite circumstanțe, o diferență de tratament menită să corecteze inegalități.

CEDO a arătat că autoritățile competente nu au adoptat un criteriu unitar și clar în selectare a copiilor ce urmau a fi înscriși în clase preparatorii. Guvernul grec nu a prezentat testele care ar fi fost aplicate copiilor în cauză pentru a evalua capacitățile acestora sau potențiale dificultăți de învățare. Deși obiectivul declarat al claselor preparatorii îl constituia atingerea unui nivel care să permită ulterior copiilor să fie incluși în clasele comune, guvernul nu a oferit nici un exemplu în care aceasta să se fi întâmplat. Nu a fost indicat vreun test de evaluare al copiilor romi, aplicat în mod periodic, prin care să se stabilească obiectiv și nediscriminatoriu capacitatea de a urma clase comune. Un asemenea sistem ar fi sugerat părinților romi că selecția și plasarea copiilor în clasele preparatorii nu are drept considerent obiectivul segregării. Guvernul grec ar fi trebuit să aibă în vedere situația părinților romi, care nu aveau capacitatea de a analiza consecințele ce rezultau din acordarea consimțământului cu privire la transferarea într-o clădire separată. Reiterând importanța fundamentală a interzicerii discriminării rasiale, Curtea a considerat că posibilitatea de renunțare la dreptul de a nu fi discriminat nu este acceptabilă. Drept urmare, în ciuda eforturilor autorităților de a asigura educația copiilor romi, condițiile de înscriere a acestora și plasarea în clase speciale preparatorii, într-o anexă din materiale prefabricate, separat de clădirea principală a școlii, reprezintă discriminare pe criteriul originii etnice.

3. Prezentare pe scurt a metodologiei

3.1. Descrierea metodologiei

Pentru realizarea monitorizării incluziunii / segregării școlare a copiilor de etnie romă în județele: Botoșani, Iași, Neamț, Vaslui și Suceava:

- s-a dezvoltat o metodologie de monitorizare a segregării la nivelul unităților școlare,
- s-au selectat 507 unități școlare de învățământ primar sau secundar inferior în cadrul cărora s-a desfășurat activitatea de monitorizare a incluziunii / segregării școlare.

Metodologia de monitorizare este dezvoltată în baza cadrului legal adoptat de Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice (Ordin MECT 1540/2007) și a experienței acumulate în cadrul altor proiecte similare. În plus, unitatea de analiză a metodologiei este unitatea școlară (fie că este vorba de o unitate școlară cu personalitate juridică sau fără personalitate juridică – structură coordonată).

Având în vedere nevoia dezvoltării unui mecanism de monitorizare a unităților școlare din perspectiva riscurilor de segregare școlară, metodologia este concepută astfel încât să fie posibil de implementat cu costuri cât mai scăzute și cu impact cât mai mare. Metodologia este calibrată pentru identificarea riscurilor a patru forme de segregare școlară în învățământul primar și gimnazial:

- la nivelul populației școlare a unității de învățământ - când unitatea de învățământ are o singură clădire;
- la nivelul clădirilor aceleiași unități de învățământ - când aceeași unitate de învățământ își desfășoară activitatea didactică în mai multe clădiri;
- segregarea școlară pe clase și
- segregarea școlară în ultimele bănci - când unitatea de învățământ păstrează aranjarea spațială a clasei în forma clasică cu siruri de bănci).

Segregarea rezidențială, așa cum este ea reglementată în Ordinul MECTS 1540/2007, nu reprezintă o formă de segregare școlară. Segregarea rezidențială este un alt tip de segregare și, ca atare, metodologia dezvoltată în cadrul Proiectului “Școală pentru toți copiii!” nu este calibrată pentru identificarea și semnalarea riscurilor de segregare rezidențială.

Pentru reducerea costurilor asociate monitorizării incluziunii/ segregării școlare a elevilor romi, metodologia a fost dezvoltată în 2 etape: monitorizarea restrânsă (screening) și monitorizarea extinsă.

Monitorizarea restrânsă cuprinde mai multe instrumente care conțin doar indicatori cantitativi - o parte din ei sunt cuprinși în SIIIR, alții pot fi incluși în SIIIR, astfel încât monitorizarea restrânsă să poată fi aplicată tuturor unităților școlare din învățământul primar și gimnazial la nivel național.

Monitorizarea restrânsă (screening) folosește un set simplificat și standardizat de indicatori care să semnaleze prezența sau absența riscurilor de segregare școlară. De asemenea, indicatorii folosiți sunt indicatori cantitativi, relativ ușor de cules și care nu necesită un timp îndelungat pentru colectarea datelor. Mai mult, în elaborarea setului simplificat și standardizat de indicatori s-a urmărit folosirea cu precădere a acelor indicatori care sunt colectați și prin intermediul Sistemului Informatic Integrat al Învățământului din România (SIIIR) tocmai având în vedere necesitatea construcției unui sistem de monitorizare a incluziunii / segregării școlare a copiilor romi care să fie funcțional la nivel național. Setul simplificat și standardizat de indicatori cuprinde 48 de itemi.

Monitorizarea restrânsă are dezvoltate trei instrumente principale: analiza topografică, chestionarul pentru directorul unității școlare și chestionarul pentru mediatorul școlar sau un lider comunitar rom (acest din urmă chestionar are doar 13 itemi dintre cei 48 și este gândit ca o cheie de verificare). Acestor instrumente principale li se alătură și Nota monitorului local, în care monitorul local care administrează chestionarul în școli culege o serie minimală de date sintetice legate de relațiile interetnice din școlile analizate.

Monitorizarea restrânsă se finalizează cu un scor agregat (pe 8 dimensiuni, pe o scala de 10 puncte pentru majoritatea dimensiunilor) al riscurilor de segregare școlară. Analiza se realizează în mod automat prin sistemul on-line dezvoltat în cadrul proiectului doar în baza încărcării datelor solicitate de la unitățile de învățământ primar și gimnazial.

Cea de-a doua etapă, monitorizarea extinsă, cuprinde un instrument care conține atât indicatori cantitativi, cât și indicatori calitativi, în baza căreia se poate stabili un posibil "diagnostic" de segregare școlară. Instrumentul folosit pentru această etapă a monitorizării are în total 129 itemi (dar doar 81 de itemi sunt adiționali față de cei 48 conținuți deja în instrumentele aferente primei etape (monitorizarea restrânsă). Conform metodologiei, școlile care sunt incluse în monitorizarea extinsă sunt acele școli care au un scor agregat de risc de segregare școlară (respectiv un scor agregat al monitorizării restrânse de peste 30 de puncte). Analiza finală nu se realizează în mod automat de către sistem, ci presupune o analiză individuală a tuturor indicatorilor (cantitativi și calitativi) raportați de către o unitate școlară (cu sau fără personalitate juridică).

Metodologia s-a dovedit funcțională și calibrată corect (acuratețea analizelor realizate în cadrul implementării practice a metodologiei depinde de acuratețea datelor raportate de unitățile școlare, dar există și o serie de chei de verificare sau ponderare a unor date - în special a datelor privind etnicitatea elevilor - pentru a evita pe cât posibil neajunsurile unor rapoarte insuficiente sau incorecte). Metodologia a fost dezvoltată ca un instrument util (cu un sistem on-line specializat) pentru identificarea și analiza riscurilor de segregare școlară în sistemul de educație, care poate fi utilizat de către MENCs, ARACIP, ISE, Inspectorate Școlare Județene, unități de învățământ primar și gimnazial (în special pentru Comisiile școlare pentru combaterea discriminării și promovarea interculturalității), ONG-uri etc.

Metodologia a fost supusă dezbaterii unor experți în educație în cadrul unui atelier tehnic (la care au fost invitați alături de CADO și CeRe: UNICEF, ANR, ISE, ARACIP, Agenția de Dezvoltare Comunitară „Împreună”, REF România) iar ulterior reprezentanții Ministerului Educației Naționale și Cercetării Științifice au oferit feedback legat de metodologie, precum și suport în procesul de monitorizare.

Metodologia a stat la baza elaborării sistemului de monitorizare online, fiind primul de acest gen în România (și în Uniunea Europeană). Datele incluse în cadrul sistemului vor fi vizualizate sub forma unei hărți interactive online ce este postată pe website-ul Centrului de Advocacy și Drepturile Omului: www.cado.org.ro.

3.2. Limitele metodologiei

Atât autorul metodologiei, cât și experții care au oferit feed-back sau au analizat-o în diferite contexte nu au identificat limite interne ale metodologiei. Metodologia a fost dezvoltată și calibrată pentru unitățile de învățământ de masă care au cicluri de educație primară sau gimnazială. Metodologia nu acoperă ciclurile de educație preșcolară sau ante-preșcolară și nici ciclurile de educație secundară superioară.

Limitele externe ale metodologiei sunt date de problemele întâmpinate fie în colectarea datelor dezagregate pe criteriul etnic, fie în raportarea datelor de către unitățile școlare. Însă, așa cum este subliniat, aceste limite nu țin de metodologia de monitorizare în sine, ci de aspecte care țin fie de asumarea identității etnice de către elevii și părinții romi, fie de felul în care unitatea școlară colectează, procesează sau raportează date. Acuratețea analizelor oferite prin aplicarea acestei metodologii ține în mod esențial de acuratețea datelor care sunt furnizate de către școli. Anumite chei de verificare sau modalități de ponderare au fost inserate în metodologie special pentru a reduce impactul datelor insuficiente sau incorecte. Mai mult, calitatea analizelor riscurilor de segregare școlară ține de furnizarea completă a datelor solicitate (cel puțin a datelor pe baza cărora se calculează scorurile agregate de risc).

3.3. Colectarea datelor dezagregate pe criteriul etnic

Colectarea datelor dezagregate pe criteriul etnic este și posibilă, și recomandată de legislația națională, cât și europeană. „Există o opinie larg răspândită în Europa care consideră că este categoric interzisă colectarea de date privind dizabilitatea și originea etnică. Această opinie nu este adevărată în regimul european prezent de protecție a datelor, iar colectarea datelor poate deveni mai facilă în conformitate cu noile norme emergente. Directiva Uniunii Europene privind protecția datelor permite colectarea de date sensibile pentru un număr de scopuri, atâta timp cât sunt respectate garanțiile de protecție - ceea ce acest raport numește "principii de bază obligatorii" (*Article 8.2 of Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data*). Legislațiile naționale ar trebui să opereze în conformitate cu aceste principii complementare. Cu toate acestea, Bulgaria, Franța, Germania, Ungaria, Irlanda, România și Suedia, precum și o mare parte a Europei continentale sunt blocate într-o paralizie auto-provocată privind astfel de date”³.

Este imposibilă o analiză a segregării școlare a elevilor romi în absența datelor privind originea etnică a elevilor (și a părinților). Mutatis mutandis, în absența datelor dezagregate pe criteriul etnic este puțin probabil să se poată monitoriza implementarea politicilor publice privind incluziunea socială a romilor, lucru care are consecințe și în formularea, implementarea, monitorizarea și evaluarea măsurilor corective prin care se urmărește reducerea decalajelor dintre populația romă și cea neromă.

În metodologie este subliniat că pentru culegerea datelor dezagregate pe criteriul etnic este de preferat ca identificarea etnică să fie realizată prin auto-identificarea elevilor romi de către aceștia (respectiv de către părinții lor) și nu o hetero-identificare (acolo unde este posibil). În cazurile în care metoda de identificare a etnicității elevilor este hetero-identificarea, școlile sunt încurajate să verifice situația exactă a etniei elevilor cu mediatorul școlar rom sau cu un lider formal/informal rom din comunitatea / comunitățile locale de romi. Este de o importanță specială ca datele furnizate de școli să fie cât mai exacte și corecte pentru evaluarea corectă a riscurilor de segregare școlară.

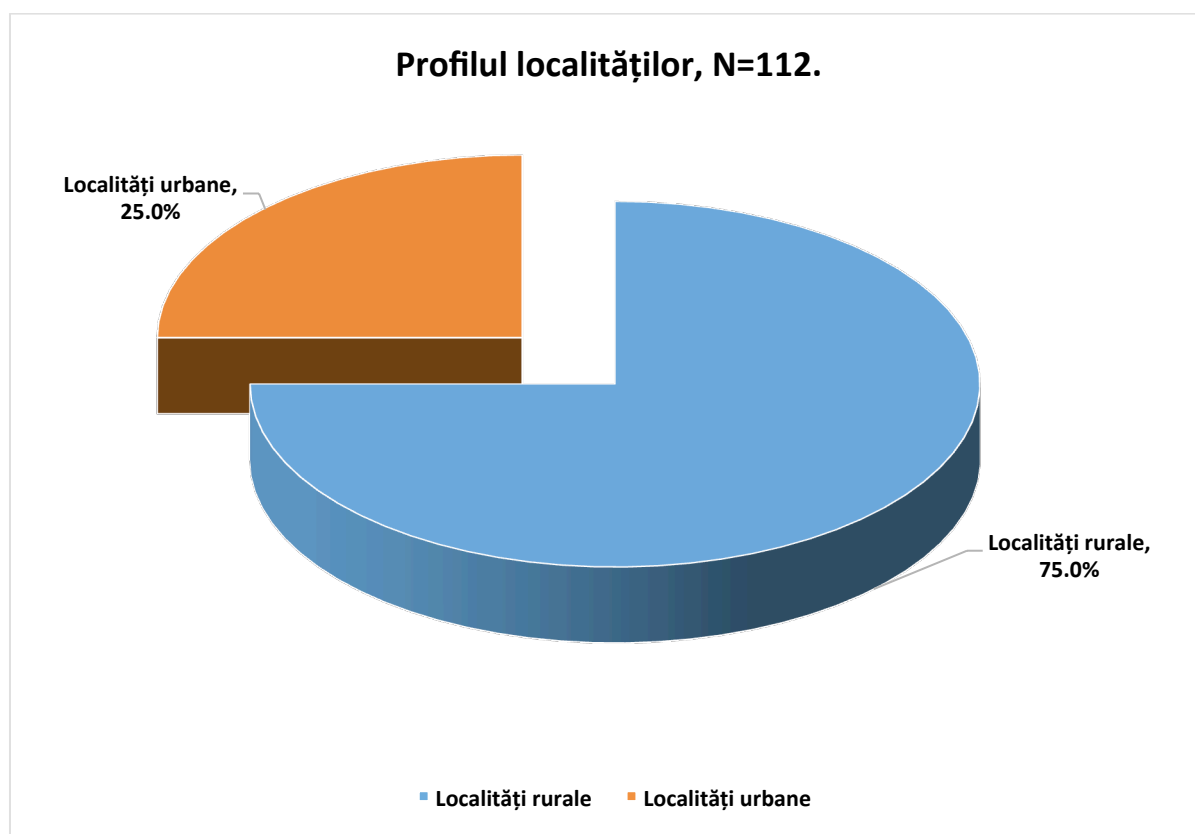
³ *Ethnic Origin and Disability Data Collection in Europe: Measuring Inequality – Combating Discrimination*. Policy Report, Equality Data Initiative, Open Society Foundations, November 2014, Isabelle Chopin, Lilla Farkas, Catharina Germaine, pg. 6.

4. Rezultatele monitorizării școlare derulate în proiect

4.1 Rezultate pe întreaga regiune unde a avut loc monitorizarea

A. Principalele rezultate

Monitorizare segregării școlare pe criteriul etnic a fost derulată în 507 unități școlare⁴ situate în 112 localități din județele Neamț, Vaslui, Suceava, Botoșani, Iași. Dintre cele 112 localități în care am derulat monitorizare școlară în vederea identificării eventualelor practici de segregare pe criteriul etnic, 28 (25%) au statutul de municipiu sau oraș (zonă urbană) după cum urmează: 7 orașe Botoșani, 5 orașe Iași, 5 orașe Neamț, 7 orașe Suceava, 4 orașe Vaslui.

În cadrul monitorizării derulate am urmărit, cu precădere, patru posibile forme de segregare școlară pe criteriul etnic care s-ar putea manifesta în sistemul școlar, după cum urmează:

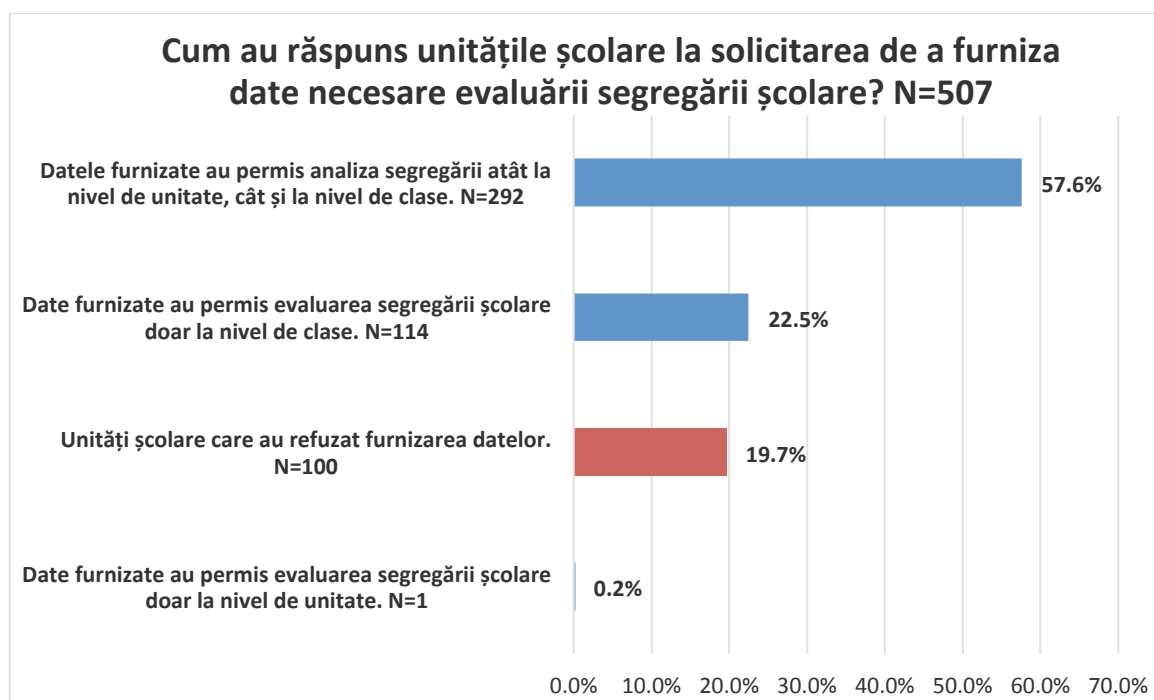
- Segregare la nivelul unității școlare (ponderea elevilor de etnie romă din localitate/circumscripția școlară nu este similară cu ponderea elevilor romi înscriși din unitatea școlară);
- Segregare manifestată la nivelul claselor școlare situate la același nivel educațional în cadrul unei școli (ponderea elevilor romi în clasele situate la același nivel educațional diferă semnificativ de la o clasă la alta, semn că elevii romi sunt concentrați predilect în anumite clase);
- Segregare manifestată la nivelul clădirilor unde se derulează actul educațional în cadrul aceleiași unități școlare (în cazul în care școala are mai multe clădiri unde se derulează actul

⁴ Prin sintagma "unități școlare" avem în vedere unități școlare care nu au neapărat personalitate juridică, pot fi arondate unei școli cu personalitate juridică.

educațional, avem o situație de segregare pe criteriu etnic în cazul în care elevii romi sunt concentrați sau nu sunt egal distribuiți în aceste clădiri);

- Segregare manifestată prin poziționarea în bănci, situația în care elevii romi sunt poziționați mai degrabă în ultimele bănci ale clasei. În acest caz segregarea este identificabilă în condițiile în care ponderea elevilor romi din ultimele bănci este superioară ponderii acestora în întreaga clasă.

Unul din principalele rezultate ale monitorizării (care merită a fi precizat încă de la început) este că școlile au o slabă capacitate de a identifica și a utiliza date sociale relevante evaluării segregării școlare pe criteriul etnic. În graficul următor prezentăm modul în care unitățile școlare adresate au furnizat datele necesare evaluării segregării școlare la nivelul unității școlare, respectiv la nivelul claselor. Menționăm că școlile au fost solicitate să furnizeze date privind segregarea școlară în baza unei adrese suport emise de Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice, prin mijlocirea unui monitor special instruit în cadrul proiectului.

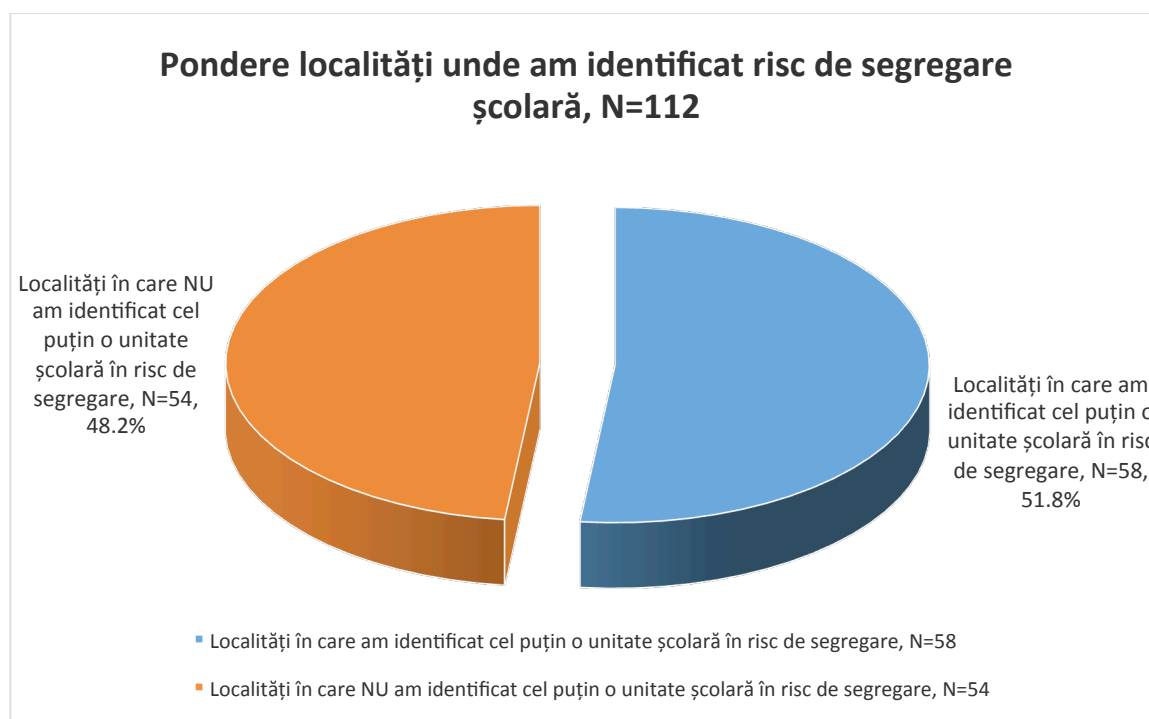

Datele ne arată că doar 57.6% dintre școli (292) au furnizat date care permit evaluarea segregării școlare atât la nivel de unitate, cât și la nivel de clase. Este situația ideală în care se poate analiza, pe baza datelor, diversele tipuri de segregare școlară.

Grav este însă faptul că 19.7% unități școlare dintre cele adresate în procesul de monitorizare (100, una din cinci școli) au refuzat să ne furnizeze date care să permită evaluarea segregării școlare. În acest caz poate fi vorba de lipsă de interes, incapacitate de a identifica datele solicitate sau, cel mai grav, rea-voință. În orice caz acest segment de școli (care au refuzat să furnizeze date de natură a permite analiza segregării școlare la nivel de unitate sau clasă) reprezintă cele mai grave cazuri, situația lor este de natură a trage un semnal de alarmă asupra capacității manageriale proprii.

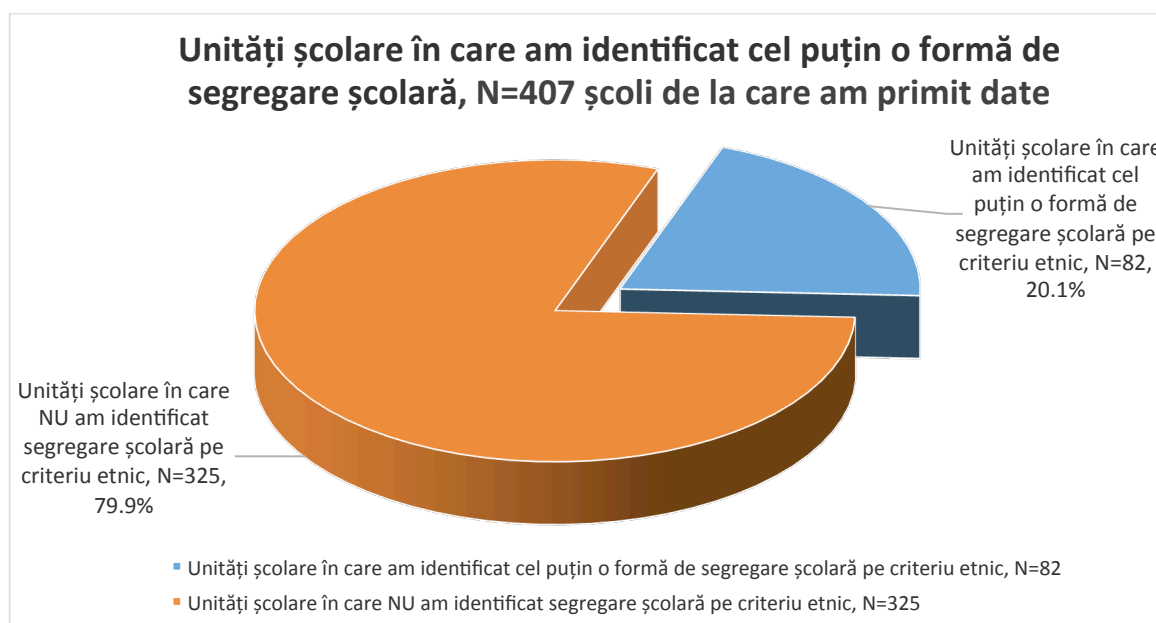
În cazul altor 114 școli (22.5%) au fost furnizate date care au permis analiza situației segregării doar la nivel de clase. Trebuie totuși spus că o parte dintre aceste școli nu puteau prezenta situații de segregare școlară pe clasă deoarece nu au minim două clase pe nivel școlar. Dintre cele 507 unități școlare monitorizate în proiect un număr de 170 au avut niveluri educaționale cu cel puțin două clase, deci în cazul lor ar fi putut exista, teoretic, situații de segregare școlară pe clase.

Graficul următor arată în câte dintre localitățile unde sunt situate cele 507 școli incluse în procesul de monitorizare (n=112) am întâlnit cel puțin o situație de segregare școlară:

Astfel putem remarca că în jumătate dintre localități (51.8%, n=58) există cel puțin o unitate școlară în care se manifestă cel puțin o formă de segregare școlară pe criteriu etnic.

O altă perspectivă din care putem privi lucrurile are în vedere ponderea unităților școlare dintre cele care au furnizat date în care am identificat cel puțin o formă de segregare școlară. Graficul următor arată aceste date.

Astfel, cel puțin una din cinci școli (20.1%) care au răspuns solicitării noastre de a furniza date s-a dovedit a manifesta un risc de segregare școlară pe criteriu etnic în cel puțin una din formele menționate (pe unitate școlară, pe clasă, la nivel de clădiri școlare sau prin poziționarea elevilor romi mai degrabă în ultimele bănci).

În interpretarea acestor date trebuie să fim precauți și să avem în vedere faptul că rezultatele au fost obținute în baza răspunsurilor date de reprezentanții școlilor. Evident, în acest caz, se ridică problema corectitudinii acestor date și a gradului în care ele reflectă în mod real starea de fapt. Nu am avut un control asupra modului în care reprezentanții școlilor au identificat, de exemplu, etnia elevilor și asupra gradului de acuratețe a acestui demers. Cu siguranță acest demers poate fi perfecționat în viitor, am furnizat în ultima secțiune a raportului și un set de recomandări în acest sens.

În cele ce urmează sunt prezentate, distinct, diferitele forme de segregare școlară pe criteriu etnic, așa cum au reieșit acestea în cadrul monitorizării derulate.

B. Segregare școlară la nivelul unității școlare

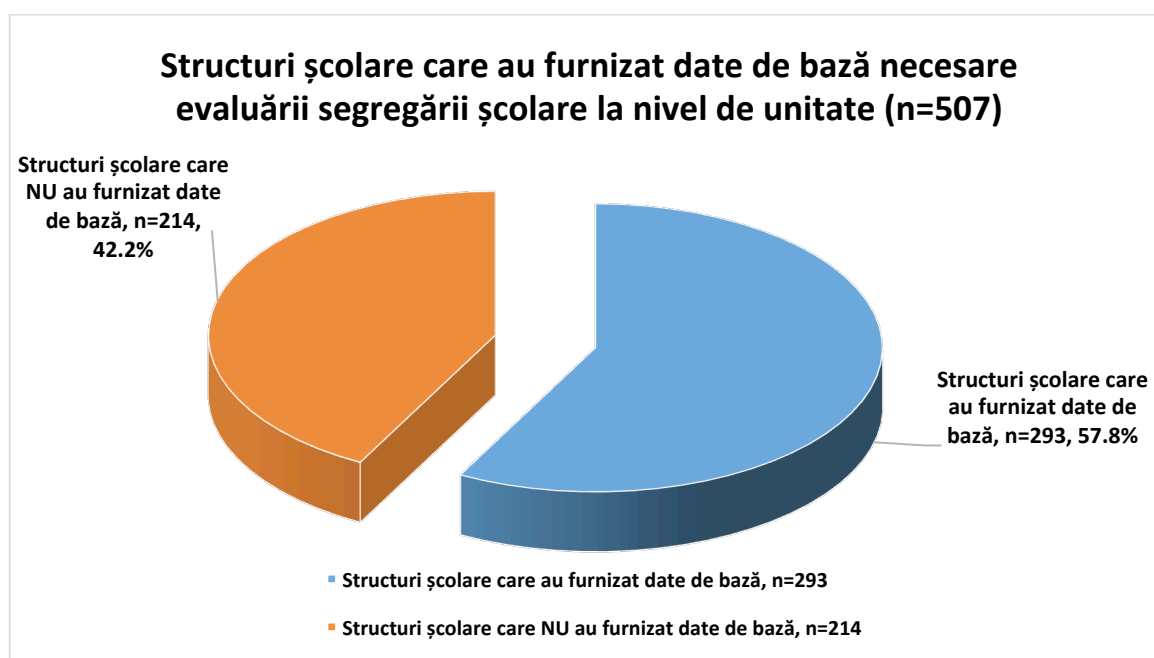
Prima observație reiterează cele spuse anterior, anume faptul că școlile au o slabă capacitate de a identifica și produce date sociale necesare managementului școlar și, implicit, evaluării segregării școlare.

Astfel, dintre cele 507 școli (ne vom referi în cele ce urmează la acestea prin sintagma școli, însă ele sunt, așa cum am precizat mai sus, unități școlare, care nu au neapărat personalitate juridică de sine stătătoare) cărora ne-am adresat, în scris și prin mijlocirea unui monitor special angajat și instruit în proiect, doar 293 (57.8%) au reușit să furnizeze date de bază, complete (vezi graficul următor), privind:

- a) numărul elevilor înscriși în școală,
- b) numărul elevilor romi înscriși în școală,
- c) numărul elevilor de vârstă școlară din localitate/din circumscripția școlară,
- d) numărul elevilor romi din localitate/din circumscripția școlară.

Aceste date ar fi permis evaluarea riscului de segregare școlară la nivelul unității școlare.

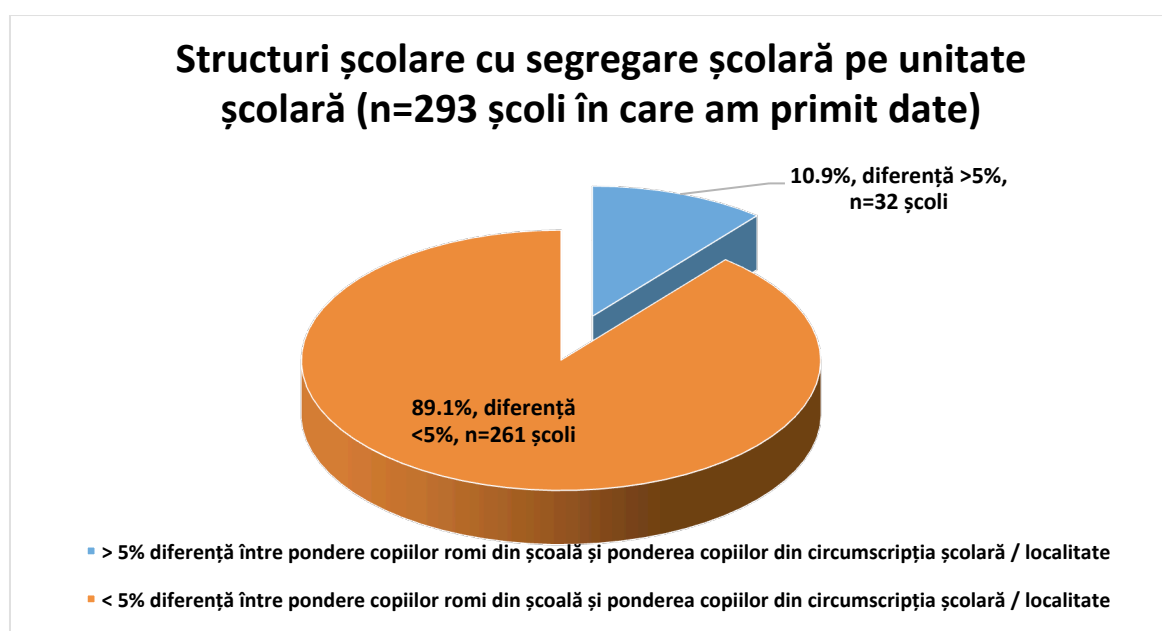
Facem precizarea aici că în cazul punctelor c) și d) am luat în considerare în primul rând datele privind numărul elevilor din circumscripția școlară; doar în cazul în care aceste date au lipsit, am luat în calcul și datele referitoare la ponderea elevilor romi în localitate (am evitat această din urmă soluție în cazul orașelor/localităților urbane unde există mult mai multe circumscripții școlare și evident o variabilitate a populației rome între diverse zone ale acestora).

Fără aceste informații (concomitent, despre toate aspectele menționate mai sus) nu a putut fi estimat riscul de segregare școlară pe criteriul etnic manifestată la nivelul unității școlare în cauză.

Având în vedere că în cazul școlilor care nu au furnizat date (214 din totalul celor 507 incluse în monitorizare, reprezentând 42.2%) ne-a fost imposibil să ne pronunțăm asupra riscului de segregare etnică manifestată, considerăm că situația acestora este cea mai gravă dintre cele incluse în monitorizare. Practic, în lipsa datelor, aceste școli sunt în afara cadrului instituțional care ar permite evaluarea aplicării legislației specifice privind segregarea școlară pe criteriul etnic – Ordinul 1540/2007 privind interzicerea segregării școlare a copiilor romi și aprobarea Metodologiei pentru prevenirea și eliminarea segregării școlare a copiilor romi.

Cele 293 de unități școlare care au furnizat date complete pentru a putea evalua segregarea școlară la nivelul unității școlare sunt situate într-un număr de 97 de localități. Rezultatele arată că 261 dintre ele (reprezentând 89.1% din 293) înregistrează o diferență mai mică de 5% între ponderea copiilor romi din școală și ponderea copiilor din circumscripția școlară sau localitate – vezi graficul următor. Am ales acest prag de semnificație considerând că în cazul în care diferența dintre ponderea copiilor romi în populația localității sau a circumscripției școlare și ponderea copiilor romi înscriși în școala din localitate/circumscripție este mai mică de 5 puncte procentuale, atunci riscul de a avea o situație de segregare școlară pe criteriu etnic este redus, nesemnificativ. Așadar în 261 de școli de la care am primit suficiente date pentru a putea da un verdict, riscul de a avea a face cu o situație de segregare școlară la nivel de unitate este redus conform raportărilor permise.

Este foarte important însă să menționăm în acest cadru că noi ne-am bazat în demersul nostru pe datele raportate de școli, mai exact date raportate de conducerea școlilor. Foarte posibil ca în multe cazuri datele să nu aibă o acuratețe foarte mare, sau să fie pur și simplu departe de realitate. Conform metodologiei de identificare a copiilor romi din localitate și școală, am acceptat ca raportarea reprezentanților școlii să uzeze și de heteroidentificare. Totuși, în unele cazuri, reprezentanții școlii au declarat că nu pot estima pur și simplu numărul copiilor romi din școală sau au considerat că aceștia nu își asumă etnia, motiv pentru au declarat că numărul acestora este mai mic decât în realitate. În fapt acestea sunt dificultăți inerente oricărei încercări de monitorizare a segregării școlare de care trebuie ținut cont și în viitor.

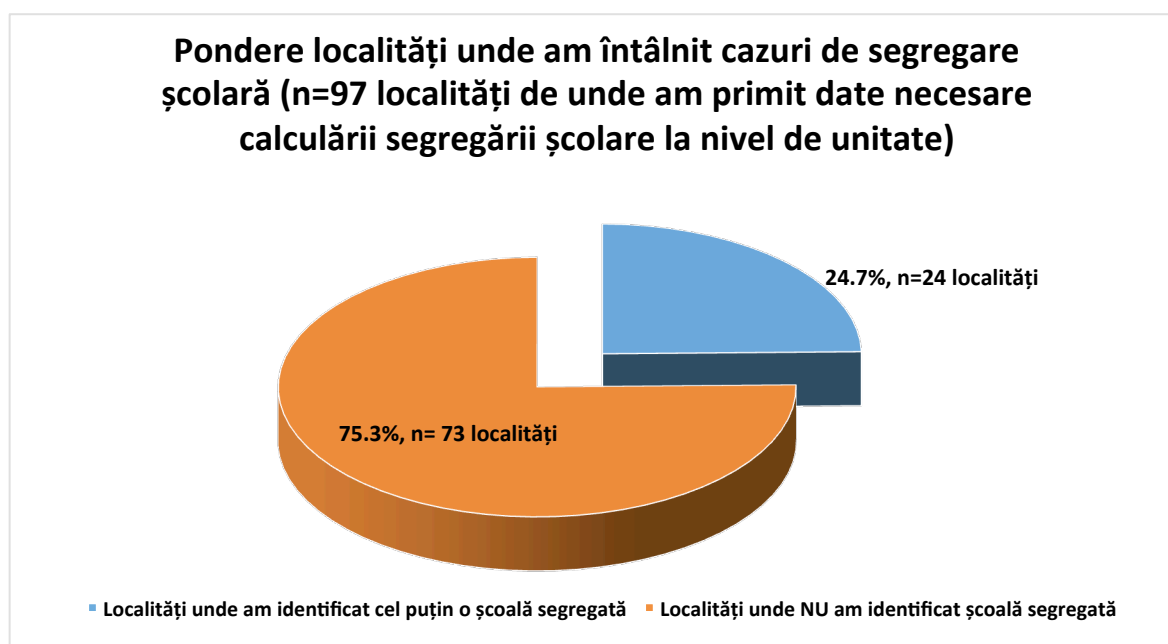
În mod firesc asumarea etniei este o opțiune personală, individuală. Datorită persistenței, încă, din păcate, a stereotipurilor negative asociate romilor la nivelul mentalului colectiv, este lesne de înțeles reticenta unor persoane de etnie romă în a-și declara apartenența etnică reală. Este foarte

important în acest cadru ca interogarea apartenenței etnice a unui copil/adult să se realizeze în anumite condiții în care răspunsul nu devine public (fără a fi de față alți colegi/cunoscuți/martori) și arătând simpatie și toleranță față de minorități, sau pe scurt cu tact. Așadar chiar identificarea reală a etniei unui copil de către reprezentanții școlii necesită anumite abilități sociale, de relaționare, de interacțiune. De exemplu, este evident că adresând elevilor unei clase, de la catedră, în timp ce toți se află în sala de clasă, întrebarea în maniera "să ridice mâna care dintre elevi sunt romi?", șansele de a afla în mod real etnia elevilor sunt mici; în această situație foarte probabil există o eroare de sub-estimare a elevilor de etnie romă. Nu am putut controla în proiect modul în care a fost interogată efectiv etnia copiilor de către reprezentanții școlilor, am lăsat acest lucru la latitudinea acestora. Am procedat astfel deoarece am vrut să reproducem cât mai exact o situație reală în care instanțele supraordonate școlilor (inspectorate/ministerul) obțin date asupra componenței etnice a acestora (pentru a obține astfel de date, instanțele supraordonate procedează la fel cum am procedat noi în proiect, cer reprezentanților școlii să obțină singure datele). Totuși, este evident că în acest fel persistă o sursă importantă de eroare.

O altă limită în acuratețea datelor colectate în proiect provine din faptul că demersul s-a bazat pe sinceritatea reprezentanților școlilor. Însă este foarte posibil ca, în multe cazuri, reprezentanții școlii să fie conștienți de definiția segregării și să furnizeze date care să "ascundă" situațiile de segregare reală – asta cu atât mai mult cu cât acuratețea datelor este greu de verificat.

Așadar rezultatele obținute trebuie interpretate având în minte aceste limite precizate mai sus.

În baza metodologiei și procedurii de colectare a datelor angajate în proiect am identificat totuși un număr de 32 de școli în care diferența dintre ponderea elevilor romi din școală și ponderea elevilor romi în circumscripția școlară / localitate este mai mare de 5, fapt ce ar indica alertă de segregare școlară pe criteriul etnic. Cele 32 de școli se află situate în 24 de localități (3 din mediul urban, 23 din mediul rural) dintre cele 112 în care am derulat monitorizarea. Cele 24 de localități unde am identificat o situație care sugerează segregare școlară pe criteriul etnic reprezintă 21.4% din totalul localităților monitorizate. Dacă schimbăm baza de raportare și luăm în calcul doar localitățile în care au existat școli unde s-au raportat suficiente date pentru a evalua segregarea la nivelul unității (97 astfel de localități) putem spune că **avem o pondere de 24.7% dintre localitățile în care au existat școli de unde am obținut date complete în care există indici că se manifestă segregare școlară.**

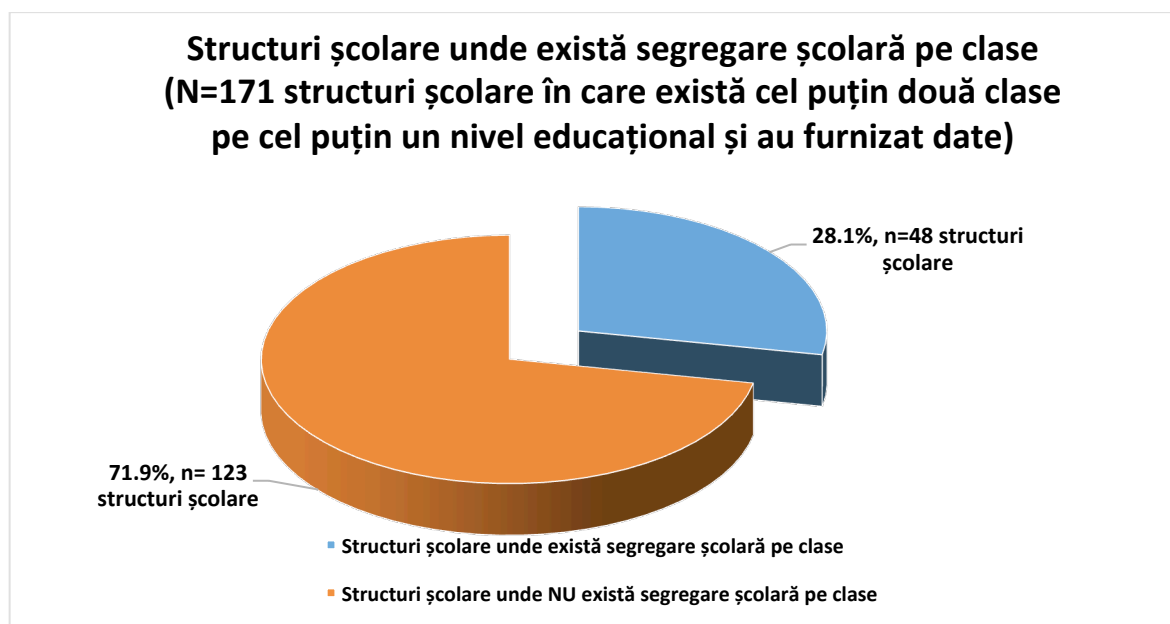
Observația din teren a monitorilor au confirmat rezultatele înregistrate în procesul de monitorizare: școlile identificate de noi cu risc de segregare pe criteriul etnic, în conformitate cu datele primite de la școli, sunt școli segregate pe criteriul etnic și în opinia monitorilor care au vizitat școala. În aceste cazuri trebuie intervenit pentru ca situația de segregare școlară pe criteriul etnic să nu afecteze condițiile de învățare ale elevilor aparținând unor grupuri vulnerabile.

C. Segregare școlară la nivelul claselor

Un alt tip de segregare școlară urmărit în cadrul monitorizării este cel pe clasă – situația în care în școlile unde există minim două clase elevii romi din școală nu sunt egal distribuiți între clasele aflate la același nivel educațional. Așadar în acest demers am luat în calcul doar unitățile școlare care au minim două clase pe nivel educațional – doar în cadrul acestora se putea manifesta segregarea școlară etnică pe clase.

Am considerat o situație de segregare școlară etnică între clase dacă ponderea elevilor romi din clasa cu cei mai mulți elevi romi este mai mare de 15 față de ponderea elevilor romi din clasa cu cei mai puțini elevi romi, la același nivel educațional. De exemplu, dacă la nivelul clasei a III-a din școala X, în clasa A sunt 5% elevi romi, în clasa B sunt 10% elevi romi, iar în clasa C sunt 20% elevi romi, am considerat situație de segregare deoarece între ponderea elevilor romi din clasa C (cu cei mai mulți elevi romi) și clasa A (cu cei mai puțini elevi romi) diferența este de minim 15.

Dintre cele 507 unități școlare monitorizate în proiect un număr de 170 au avut niveluri educaționale cu cel puțin două clase și au furnizat date care au permis evaluarea segregării pe clase. Analiza datelor primite de la școli ne arată că în cazul a 48 de școli monitorizate avem, conform datelor primite de la școli, cel puțin un nivel educațional în care pare că există segregare școlară etnică între clase (conform definiției specificate mai sus). Acest lucru ne arată că **în 28.1% dintre școlile monitorizate (171 unități școlare cu cel puțin un nivel cu două clase formate și au furnizat date) există semne clare de segregare școlară etnică pe criteriul etnic.**

Având în vedere implicațiile educaționale ale acestui tip de segregare (scăderea calității serviciilor educaționale, creșterea decalajelor educaționale etc.) situația reclamă analize mai amănunțite ale cazurilor de acest fel și intervenție în sensul desegregării școlare pe criteriul etnic.

D. Segregare școlară la nivel de clădiri ale unității școlare

Un alt tip de segregare școlară urmărit în monitorizarea derulată în cadrul proiectului a fost cel la nivel de clădiri ale unității școlare, adică, pe scurt spus, distribuția neomogenă a populației de elevi luând în calcul criteriul apartenenței etnice – de exemplu situația în care într-o clădire unde se desfășoară activități școlare sunt concentrați mai mult elevii romi comparativ cu altă clădire unde sunt concentrați cei de altă etnie. La limită, acest gen de segregare "pe clădire" poate avea și un caracter rezidențial (în cazul unor distanțe mari între clădirile care aparțin aceleiași școli). Totuși, distribuția neomogenă a populației de elevi pe criteriul etnic reprezintă un semnal de alarmă care necesită investigație amănunțită. Acest aspect trebuie considerat, în mod cert, în procesul de monitorizare a segregării școlare.

Datele obținute de noi în procesul de monitorizare ne-au condus la concluzia că cel puțin 17 școli sunt în risc de segregare școlară la nivel de clădire. Situația acestor școli necesită o investigație mai amănunțită viitoare. Este foarte probabil ca numărul școlilor care prezintă acest risc de segregare să fie semnificativ mai mare în realitate; numărul școlilor identificate de noi în această situație trebuie considerat având în vedere deficiențele de centralizare și raportare a datelor de care am vorbit deja (un număr covârșitor de mare de școli nu au raportat datele solicitate, din diverse motive asupra cărora putem doar specula – lipsa acestor date, dezinteres, rea-voință etc.

E. Segregare școlară la nivelul băncilor din clasă

Cea de a patra formă de segregare urmărită în cadrul procesului derulat în proiect a fost în cadrul clasei, la nivelul băncilor din clasă. O situație de segregare școlară în funcție de poziționarea în bănci a elevilor este cea în care elevii de etnie romă sunt concentrați mai degrabă în ultimele bănci din clasă, în zone unde interacțiunea cu cadrul didactic este mai redusă, mai rară, unde controlul asupra participării școlare este scăzut. În realitate pot exista situații în care poziționarea în ultimele băncii din clasă să nu însemne neapărat un dezavantaj în raport cu calitatea serviciilor educaționale primite de elev. Pot exista de exemplu și doar două sau trei rânduri de bănci, sau elevii mai înalți pot fi poziționați în ultimele bănci ale clasei din motive lesne de înțeles. Am considerat totuși că poziționarea elevilor mai degrabă în ultimele băncii în funcție de etnie poate reflecta și o formă de marginalizare în procesul de asigurare a serviciilor școlare din clasă, cu amendamentul că astfel de cazuri necesită o analiză particularizată, individualizată.

În acest sens am evaluat segregarea în funcție de poziționarea în băncile din clasă comparând ponderea elevilor romi din clasă situați în ultimele bănci cu ponderea totală a elevilor romi din clasă. Atunci când ponderea elevilor situați în ultimele bănci ale clasei a fost mai mare în grad semnificativ (și am considerat ca prag 15 puncte procentuale) față de ponderea totală a elevilor din clasă, am considerat că există o situație cu risc de segregare școlară pe criteriu etnic care ar necesita o mai amănunțită investigație.

Am identificat o astfel de situație la un număr de 15 unități școlare dintre cele incluse în monitorizare. Fără îndoială numărul acestor situații poate fi mai mare, rezultatele trebuie considerate, așa cum am spus deja, având în vedere deficiențele majore de raportare a datelor de către școli.

Sintetic, principalele rezultatele la nivelul întregii regiuni sunt următoarele:

Nr.	Denumire indicator	Valoare	Pondere
1	Număr unități școlare incluse în monitorizare	507	
2	Număr unități școlare care au refuzat furnizarea de date necesare evaluării segregării sociale	100	19.7% (din total unități școlare monitorizate)
3	Număr unități școlare în care a fost identificată cel puțin o formă de segregare școlară	82	20.1% (din total unități școlare care au furnizat date)
4	Număr unități școlare în care am identificat segregare școlară la nivel de unitate	32	10.9 % (din total unități care au furnizat date)
5	Număr unități școlare identificate cu segregare școlară pe clase	48	28.1% (din total unități care minim un nivel cu două clase și au furnizat date)
6	Număr unități școlare identificate în risc de segregare la nivel de clădiri unde se derulează activități școlare	17	
7	Număr unități școlare identificate în risc de segregare în funcție de poziționarea în băncile din clasă	15	
8	Număr localități în care s-au aflat unitățile școlare monitorizate	112	
9	Număr localități în care a fost identificată cel puțin o unitate școlară în care se manifestă o formă de segregare școlară	58	51.8% (din nr total de localități unde am derulat monitorizare)

4.2 Rezultate pe județ

Este important a arăta și modul în care arată rezultatele segregării școlare la nivelul fiecărui județ în care am derulat monitorizarea – județele Iași, Vaslui, Neamț, Suceava, Botoșani. Anumite variații în amploarea segregării manifestate la nivelul acestor județe poate reflecta fie un angajament diferit la nivel instituțional în a combate acest fenomen, fie o prestație diferită a monitorilor pregătitiți în proiect în procesul de monitorizare școlară, fie un profil diferit al eșantionului de școli inclus în procesul monitorizării la nivelul fiecărui județ. Oricum ar fi analiza separată la nivel de județ credem că poate fi de interes pentru cititor.

Botoșani

Nr.	Denumire indicator	Valoare	Pondere
1	Număr unități școlare incluse în monitorizare	102	
2	Număr unități școlare care au refuzat furnizarea de date necesare evaluării segregării sociale	1	1.0% (din total unități școlare monitorizate)
3	Număr unități școlare în care a fost identificată cel puțin o formă de segregare școlară	16	15.8% (din total unități școlare care au furnizat date)
4	Număr unități școlare în care am identificat segregare școlară la nivel de unitate	7	9,6 % (din total unități care au furnizat date)
5	Număr unități școlare identificate cu segregare școlară pe clase	9	25.7% (din total unități care au furnizat date)
6	Număr unități școlare identificate în risc de segregare la nivel de clădiri unde se derulează activități școlare	2	
7	Număr unități școlare identificate în risc de segregare în funcție de poziționarea în băncile din clasă	5	
8	Număr localități în care s-au aflat unitățile școlare monitorizate	21	
9	Număr localități în care a fost identificată cel puțin o unitate școlară în care se manifestă o formă de segregare școlară	10	47.6% (din nr total de localități unde am derulat monitorizare)

lași

Nr.	Denumire indicator	Valoare	Pondere
1	Număr unități școlare incluse în monitorizare	100	
2	Număr unități școlare care au refuzat furnizarea de date necesare evaluării segregării sociale	58	58.0% (din total unități școlare monitorizate)
3	Număr unități școlare în care a fost identificată cel puțin o formă de segregare școlară	8	20.5% (din total unități școlare care au furnizat date)
4	Număr unități școlare în care am identificat segregare școlară la nivel de unitate	3	13.0% (din total unități care au furnizat date)
5	Număr unități școlare identificate cu segregare școlară pe clase	5	22.7% (din total unități care au furnizat date)
6	Număr unități școlare identificate în risc de segregare la nivel de clădiri unde se derulează activități școlare	0	
7	Număr unități școlare identificate în risc de segregare în funcție de poziționarea în băncile din clasă	1	
8	Număr localități în care s-au aflat unitățile școlare monitorizate	21	
9	Număr localități în care a fost identificată cel puțin o unitate școlară în care se manifestă o formă de segregare școlară	5	23.8% (din nr total de localități unde am derulat monitorizare)

Neamț

Nr.	Denumire indicator	Valoare	Pondere
1	Număr unități școlare incluse în monitorizare	100	
2	Număr unități școlare care au refuzat furnizarea de date necesare evaluării segregării sociale	32	32.0% (din total unități școlare monitorizate)
3	Număr unități școlare în care a fost identificată cel puțin o formă de segregare școlară	16	23.5% (din total unități școlare care au furnizat date)
4	Număr unități școlare în care am identificat segregare școlară la nivel de unitate	2	4.3 % (din total unități care au furnizat date)
5	Număr unități școlare identificate cu segregare școlară pe clase	11	31.4% (din total unități care au furnizat date)
6	Număr unități școlare identificate în risc de segregare la nivel de clădiri unde se derulează activități școlare	8	
7	Număr unități școlare identificate în risc de segregare în funcție de poziționarea în băncile din clasă	1	
8	Număr localități în care s-au aflat unitățile școlare monitorizate	24	
9	Număr localități în care a fost identificată cel puțin o unitate școlară în care se manifestă o formă de segregare școlară	12	50.0% (din nr total de localități unde am derulat monitorizare)

Suceava

Nr.	Denumire indicator	Valoare	Pondere
1	Număr unități școlare incluse în monitorizare	104	
2	Număr unități școlare care au refuzat furnizarea de date necesare evaluării segregării sociale	1	0.9% (din total unități școlare monitorizate)
3	Număr unități școlare în care a fost identificată cel puțin o formă de segregare școlară	25	24.2% (din total unități școlare care au furnizat date)
4	Număr unități școlare în care am identificat segregare școlară la nivel de unitate	10	9.7 % (din total unități care au furnizat date)
5	Număr unități școlare identificate cu segregare școlară pe clase	15	14.5% (din total unități care au furnizat date)
6	Număr unități școlare identificate în risc de segregare la nivel de clădiri unde se derulează activități școlare	4	
7	Număr unități școlare identificate în risc de segregare în funcție de poziționarea în băncile din clasă	7	
8	Număr localități în care s-au aflat unitățile școlare monitorizate	31	
9	Număr localități în care a fost identificată cel puțin o unitate școlară în care se manifestă o formă de segregare școlară	22	70.9% (din nr total de localități unde am derulat monitorizare)

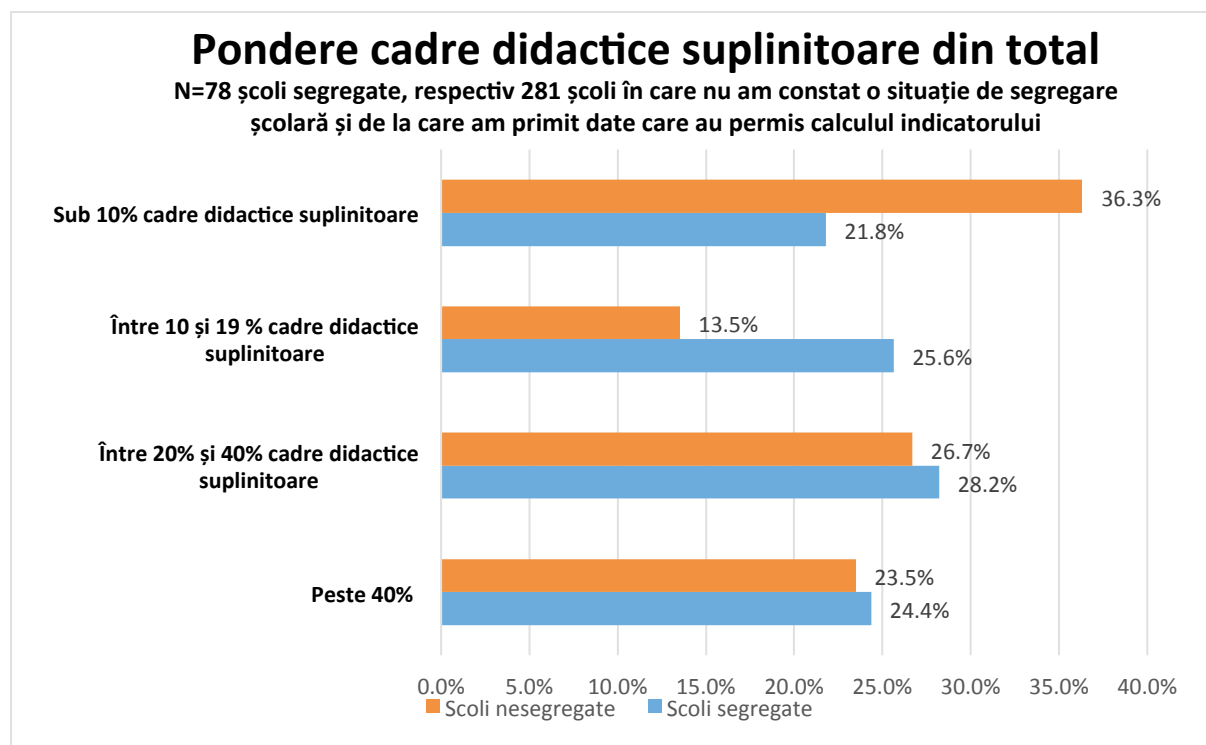
Vaslui

Nr.	Denumire indicator	Valoare	Pondere
1	Număr unități școlare incluse în monitorizare	101	
2	Număr unități școlare care au refuzat furnizarea de date necesare evaluării segregării sociale	8	7.9% (din total unități școlare monitorizate)
3	Număr unități școlare în care a fost identificată cel puțin o formă de segregare școlară	17	18.3% (din total unități școlare care au furnizat date)
4	Număr unități școlare în care am identificat segregare școlară la nivel de unitate	10	14.9 % (din total unități care au furnizat date)
5	Număr unități școlare identificate cu segregare școlară pe clase	8	33.3% (din total unități care au furnizat date)
6	Număr unități școlare identificate în risc de segregare la nivel de clădiri unde se derulează activități școlare	3	
7	Număr unități școlare identificate în risc de segregare în funcție de poziționarea în băncile din clasă	1	
8	Număr localități în care s-au aflat unitățile școlare monitorizate	15	
9	Număr localități în care a fost identificată cel puțin o unitate școlară în care se manifestă o formă de segregare școlară	9	60.0% (din nr total de localități unde am derulat monitorizare)

4.3 Rezultate privind calitatea educației în școlile monitorizate

Procesul de monitorizare a școlilor din perspectiva riscului de segregare școlară pe criteriul etnic a urmărit, firesc, să surprindă și aspecte care decurg sau însoțesc, adesea nedorit, situațiile de segregare școlară. Avem în vedere aspecte precum calitatea serviciilor educaționale furnizate în cadrul unității școlare sau rezultatele școlare obținute de elevi. În cele ce urmează vom prezenta, selectiv, un set de rezultate care creionează, din perspectiva aspectelor care pot caracteriza sau impacta asupra calității serviciilor educaționale, profilul școlilor identificate în demersul nostru cu cel puțin o formă de segregare.

Unul din aspectele cheie care determină sau condiționează calitatea actului educațional este gradul de pregătire și de specializare al cadrelor didactice. Datele colectate de la școli au inclus și numărul de cadre didactice titulare, respectiv suplinitoare. În graficul de mai jos prezentăm o caracterizare a ponderii cadrelor didactice suplinitoare în anumite praguri predefinite.

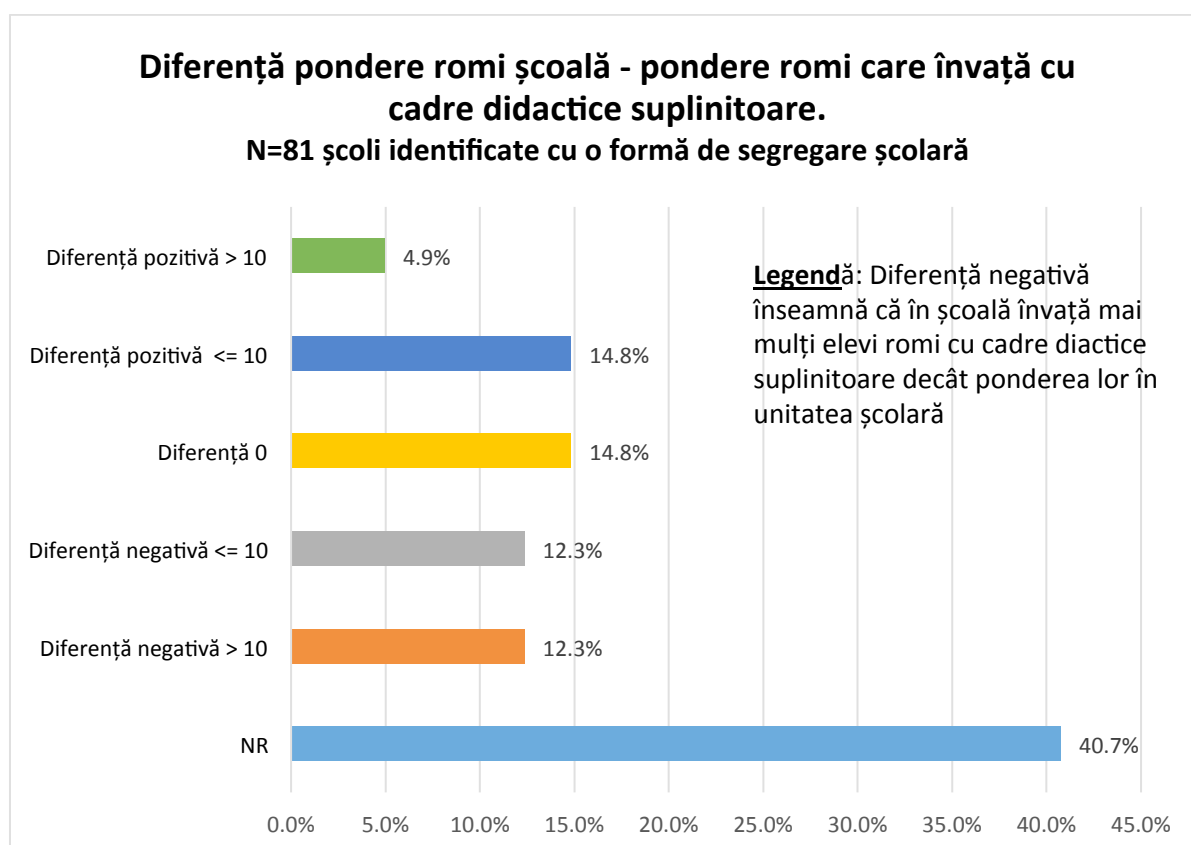
Avem în vedere două categorii de școli: 1) școlile în care am identificat o formă de segregare școlară pe criteriul etnic în procesul de monitorizare, respectiv 2) școli în care nu am identificat o formă de segregare școlară conform datelor raportate de școli. Am reținut în prezentarea grafică doar școlile care au raportat datele necesare care au permis calcularea indicatorului.

Putem observa în graficul anterior faptul că în rândul școlilor segregate, una din patru (24.4%) au cel puțin 40% dintre cadrele didactice ca suplinitoare. O pondere similară de școli cu cel puțin 40% cadre didactice suplinitoare întâlnim și în rândul celor unde nu există segregare școlară dovedită în monitorizarea derulată. Putem remarca, în schimb, faptul că cel puțin una din trei școli fără situații de segregare (36.3%) au o pondere de sub 10% cadre didactice suplinitoare; în cazul școlilor segregate, situația este ceva mai neavorabilă: doar una din cinci școli (21.8%) au cel puțin 10% cadre didactice suplinitoare.

O problemă conexasă, care a meritat a fi investigată, este și modul în care sunt distribuite cadrele didactice suplinoare în cadrul școlilor unde s-a manifestat deja segregare școlară pe clase. Acest tip de analiză se poate derula, în baza datelor colectate, la nivel individual, caz cu caz, pentru școlile unde se manifestă segregare școlară pe criteriul etnic.

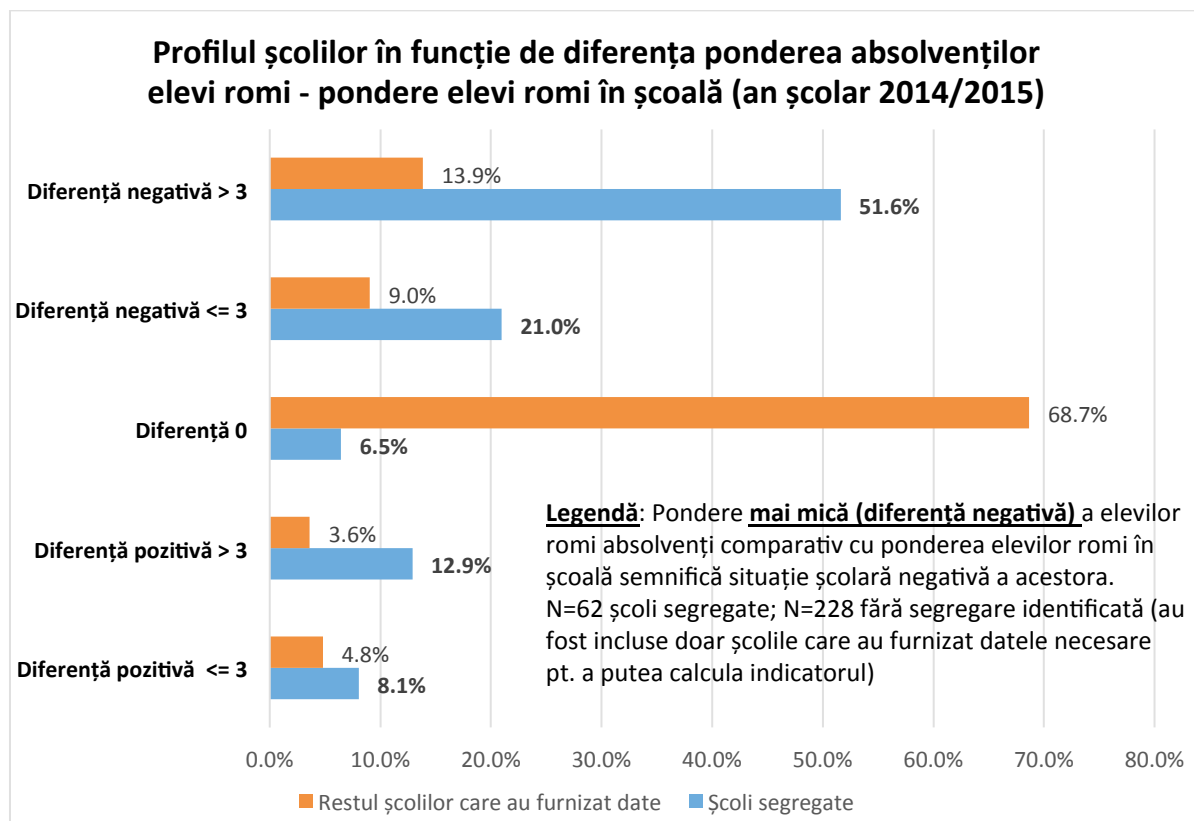
Graficul următor prezintă o analiză asupra modului în care sunt distribuite cadrele didactice suplinoare în școală în funcție de etnia elevilor. Am făcut diferența dintre ponderea elevilor romi din școală, pe de o parte, și ponderea elevilor romi care învață cu cadre didactice suplinoare. În mod firesc, o situație de echitate educațională în școală este cea în care ponderea elevilor romi din școală este egală cu ponderea elevilor romi care învață cu cadre didactice suplinoare. O distribuție omogenă a elevilor între clase/corpuri de clădire ar conduce în mod logic la situația firească de care am vorbit. Totuși datele ne arată – vezi mai jos – că cel puțin una din zece școli (12.3%) identificate cu o formă de segregare școlară manifestă o diferență mai mare de 10 puncte procentuale între ponderea elevilor romilor care învață cu cadre didactice suplinoare și ponderea elevilor romi din școală; în alte 12.3% dintre școlile segregate diferența negativă este mai mică de 10 puncte procentuale. În aceste cazuri ar fi recomandabilă o investigație mai amănunțită, la fața locului. Trebuie reținut însă indicatorul folosit, o dimensiune de analiză care ar putea orienta în viitor evaluările asupra consecințelor segregării școlare pe criteriu etnic.

La cele spuse mai sus mai adăugăm faptul că patru din zece școli (40.7%) identificate cu o formă de segregare școlară nu au furnizat date care să permită evaluarea ponderii elevilor care învață cu cadre didactice suplinoare.

Un alt aspect esențial asupra căruia fenomenul segregării școlare poate avea un anumit impact este cel al rezultatelor școlare. În graficul următor este prezentată situația rezultatelor școlare din perspectiva numărului de elevi absolvenți în școlile segregate, respectiv restul școlilor care au furnizat date și care au permis calcularea indicatorului.

Datele prezentate arată situația în cele două categorii de școli din perspectiva diferenței dintre ponderea elevilor romi absolvenți și ponderea elevilor romi din școală. Situația dezirabilă este aceea în care ponderea elevilor romi din școală este similară cu ponderea elevilor romi absolvenți. În caz contrar, dacă există pondere mai mare a elevilor romi în școală față de ponderea elevilor romi care absolvă, asta ar indica inegalitate școlară, deficiențe în procesul de incluziune școlară a elevilor romi, în general o situația școlară indezirabilă pentru aceștia.

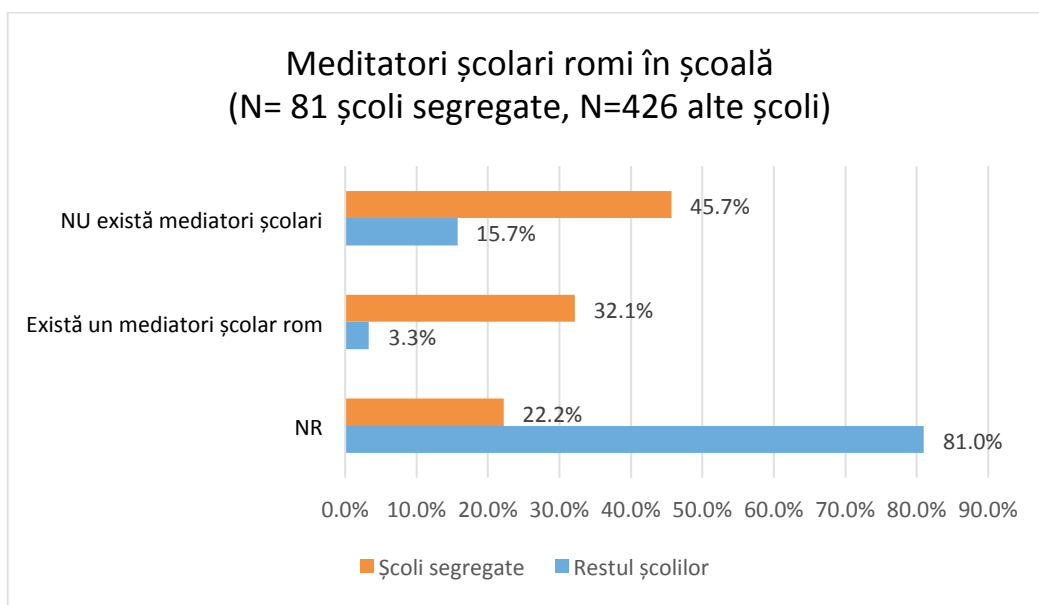

Datele sugerează faptul că în școlile unde se manifestă o formă de segregare situația școlară a elevilor romi este mai dificilă comparativ cu situația elevilor romi din școlile unde segregarea școlară nu a fost evidențiată în procesul de monitorizare.

Astfel, în una din două școli (51.6%) identificate cu o formă de segregare școlară ponderea absolvenților romi este cu cel puțin trei puncte procentuale mai mică decât ponderea elevilor romi din școală; în cazul școlilor unde nu am identificat segregare școlară și datele furnizate au permis calculul indicatorului, doar 13% dintre ele au manifestat o diferență negativă mai mare de trei puncte procentuale între ponderea absolvenților romi și ponderea elevilor romi din școală. În cazul a 21% dintre școlile segregate diferența dintre ponderea elevilor romi absolvenți și ponderea elevilor romi din școală este tot negativă, dar cu valoarea de cel mult trei puncte procentuale.

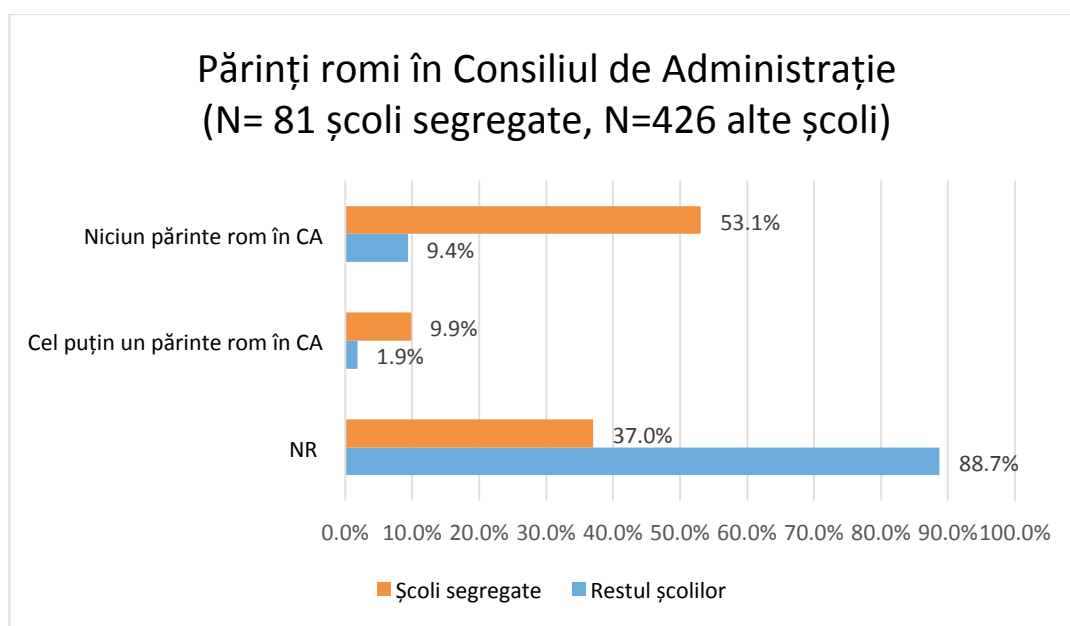
Un alt aspect important care poate contribui la prevenirea formelor de segregare școlară este existența unui mediator rom în școală, care poate semnaliza cazurile de segregare și combate acest fenomen.

Datele colectate în procesul de monitorizare ne arată că în aproape una din două școli (45%) în care am identificat o formă de segregare școlară nu există un mediator școlar rom; în una din trei există un astfel de mediator rom (32.1%), dar, în ciuda acestui fapt, tot se manifestă o formă de segregare școlară. Existența unui mediator rom poate fi o condiție, însă nu neapărat și suficientă pentru prevenirea segregării școlare pe criteriu etnic.

Datele colectate în procesul de monitorizare ne arată că în aproape una din două școli (45%) în care am identificat o formă de segregare școlară nu există un mediator școlar rom; în una din trei există un astfel de mediator rom (32.1%), dar, în ciuda acestui fapt, tot se manifestă o formă de segregare școlară. Existența unui mediator rom poate fi o condiție, însă nu neapărat și suficientă pentru prevenirea segregării școlare pe criteriu etnic.

Un alt aspect relevant monitorizat în cadrul proiectului a vizat existența părinților romi în Consiliul de Administrație (CA) al școlii. Aproximativ una din patru școli în care identificat situații de segregare școlară nu au indicat, în cadrul datelor furnizate, un răspuns edificator. Cel puțin una din două școli identificate ca segregate (53.1%) nu au vreun părinte rom în Consiliul de Administrație al școlii; una din zece școli identificate cu o formă de segregare pe criteriu etnic (9.9%) au arătat totuși că au în CA un părinte rom (fapt care arată că acest lucru nu este suficient pentru a preveni situațiile de segregare școlară pe criteriu etnic).

Mai putem remarca că în restul școlilor monitorizate rata de răspuns în privința acestui aspect a fost foarte redusă – aproximativ nouă din zece școli (88.7%) nu au dat un răspuns – și doar 1.9% au raportat că există cel puțin un părinte rom în CA.

5. Acțiuni întreprinse în urma monitorizării

Cum am mai menționat, proiectul a urmărit monitorizarea școlară a gradului de incluziune/segregare a elevilor romi și utilizarea datelor și informațiilor culese în etapa monitorizării pentru demararea unor proceduri administrative sau juridictionale - sesizarea prin plângeri a autorităților competente cu constatarea și sancționarea segregării școlare a romilor în vederea investigării oficiale a cazurilor identificate de noi și

Proceduri administrative și juridictionale. Sesizarea prin plângeri a autorităților competente cu constatarea și sancționarea segregării școlare a romilor

Pe baza informațiilor strânse s-au înregistrat cinci cazuri în atenția Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD) și în alte trei cazuri au fost sesizate Inspectoratele Școlare Județene și Ministerul Educației Naționale. Sesizările CNCD au privit segregarea școlară a romilor în clase separate (trei cazuri), în corpuri de clădire separate (un caz) și în școli speciale (un caz) și s-au referit la școli din județele Botoșani, Iași Suceava, atât din mediul rural (două cazuri), cât și din mediul urban (trei cazuri). Cazurile în care au fost sesizate autoritățile administrative superioare ierarhic au avut în vedere, cu prioritate, posibilele efecte de segregare școlară a romilor rezultate din testările aptitudinilor la clasele primare în școlile de artă, problema hetero- și auto-identificării romilor ca obstacol în identificarea cazurilor de discriminare și aceea a respectării angajamentelor de desegregare. Acestea s-au referit la cazuri din județele Neamț, Vaslui și Botoșani din localități rurale (un caz) și urbane (două cazuri).

Constituirea unor dosare în vederea sesizării autorităților competente s-a realizat pornind de la identificarea potențialelor cazuri pe baza unor criterii obiective pe care le vom detalia în cele ce urmează. Acest proces a permis totodată sesizarea unor posibile dificultăți în calea prevenirii și combaterii cazurilor de segregare școlară a copiilor romi – prevenirea și combaterea segregării școlare fiind unul din aspectele importante ale incluziunii sociale a romilor, așa cum rezultă din Hotărârea Guvernului nr. 18/2015 pentru aprobarea Strategiei Guvernului României de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității rome pentru perioada 2015–2020. Aceste puncte vulnerabile în protecția romilor contra segregării școlare vor fi și ele detaliate în secțiunea de față.

În afară de cazurile de segregare școlară identificate statistic, proiectul a permis și identificarea unor posibile cazuri de segregare a elevilor romi prin interviuri cu părinții, mediatorii școlari sau cu alte persoane implicate în procesul educativ. Acestea au oferit indicii despre posibile cazuri de segregare școlară a copiilor romi școlarizați nu doar în clase separate, ci și în corpuri de clădire diferite, sau în școli diferite. În unele cazuri există indicii privind școlarizarea copiilor romi în școli speciale „disproporționat în raport cu procentul pe care copiii romi de vârstă școlară îl reprezintă în totalul populației de vârstă școlară în respectiva unitate administrativ-teritorială” – markerul segregării școlare, cf. OMECT 1540/2007.

Din totalul cazurilor unde a rezultat, din cele două surse amintite, o potențială segregare școlară a romilor, echipa proiectului a trecut la identificarea acelor pentru care este necesară sesizarea autorităților publice cu competențe juridictionale în domeniu - Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării sau a instanțelor de judecată.

Criteriile avute în vedere pentru identificarea acestor cazuri au fost, îndeplinirea condițiilor materiale și procedurale impuse de normele juridice, gravitatea cazului și evaluarea șanselor de succes din perspectiva mijloacelor de probă aflate la dispoziție.

Incertitudinea cu privire la cazurile și condițiile în care se poate solicita/realiza auto/hetero-identificarea etnică a elevilor, sărăcia datelor statistice oficiale privind procentul pe care copiii romi de vârstă școlară îl reprezintă în totalul populației de vârstă școlară în respectiva unitate administrativ-teritorială au pus probleme sub aspectul probatoriului. La acestea s-au adăugat ezitarea/refuzul unora dintre părinții romi de a face plângere sau de a da declarații împotriva cadrelor didactice responsabile cu educarea copiilor lor sau chiar de a-și face publică identitatea de teama represaliilor asupra lor și mai ales asupra a copiilor lor (victimizare). Alții, victime ei înșiși ale discriminării structurale, nu mai reacționează la o conduită profesională a funcționarilor publici, conduită asociată deja normalității.

În 5 cazuri a fost sesizat, așa cum am menționat, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, iar în alte 3 cazuri au fost înregistrate sesizări ale Inspectoratelor Școlare Județene și ale Ministerului Educației Naționale și Cercetării Științifice în scopul derulării unor anchete oficiale privind segregarea școlară a elevilor romi în școli speciale, școli sau corpuri de clădire separate sau în clase separate. Cazurile sunt pendinte.

Aceste acțiuni au permis identificarea unor puncte vulnerabile în protecția romilor contra segregării școlare. Asemenea vulnerabilități au fost descoperite la nivel conceptual, procedural, normativ, la nivelul informațiilor statistice disponibile, cât și la cel al aplicării instrumentelor juridice existente.

La nivel conceptual, așa cum am amintit, identitatea etnică, de multe ori multiplă și fluidă, iar la nivel procedural, dificultatea de a delimita metodele precise și juste de identificare etnică s-au dovedit și în cadrul acestui proiect obstacole importante în avansarea procesului de incluziune socială a romilor sub forma incluziunii școlare. În continuare, în ce privește cadrul normativ, acesta reglementează aprecierea existenței și a gradului de segregare școlară prin raportare la procentul pe care copiii romi de vârstă școlară îl reprezintă în totalul populației de vârstă școlară în respectiva unitate administrativ-teritorială. În cazul unităților administrativ-teritoriale urbane, această raportare, deși utilă, fiindcă la acest nivel ar putea exista date statistice, ar putea fi mai puțin relevantă pentru cazurile în care se manifestă o segregare rezidențială la nivelul cartierelor locuite preponderent de romi.

În ce privește informațiile statistice, acestea sunt indispensabile pentru a identifica cazurile de segregare prin trimitere la norma stabilită de art. 2 al Metodologiei pentru prevenirea și eliminarea segregării școlare a copiilor romi anexă la OMECT 1540/2007. Totuși, recensămintele oficiale pun la dispoziție date cu privire la procentul romilor autoidentificați în totalul populației stabile, fără a distinge după unitățile administrative inferioare localităților, cum este cazul cartierelor, circumscripțiilor școlare. Mai multe detalii sunt prezentate în capitolul III, Metodologie.

În fine, neaplicarea normelor existente, dincolo de dificultățile rezultate din vulnerabilitățile identificate mai sus, pare să introducă noi obstacole în calea prevenirii și eliminării segregării școlare.

Metodologia anexă la OMECT 1540/2007 exemplifică practici care conduc la segregare (art.4), acțiuni prin care școlile pot preveni și elimina segregarea (art.5, 6), indicatorii de incluziune școlară a fi colectați de școli și inspectorate (Anexa nr.3), precum și modul de sancționare a încălcărilor Metodologiei (art.16).

Cu toate acestea, școlile reclamate par să nu fi luat toate măsurile necesare pe care puteau și trebuiau să le ia pentru a elimina cazurile de segregare școlară despre a căror existență au cunoștință, așa cum ele însele declară. Deși datele furnizate de conducerile școlilor dovedesc fără putință de tăgadă că aveau cunoștință de existența claselor segregate, precum și despre faptul că în școală au obligația de a crea un mediu în care toți copiii învață împreună, fără discriminări, în școlile respective nu exista, la momentul vizitei, un plan de desegregare. Aceasta, în contextul în care conducerile școlilor declară că sunt pregătite să își asume un rol de lider în apărarea drepturilor

copiilor și să fie active în cazul incidentelor discriminatorii în interiorul sau în afara școlii, precum și că „nu se practică măsuri discriminatorii în școala noastră”.

În consecință, constatarea, în anul 2016, a cazurilor de segregare școlară a romilor pentru care existau, încă din 2008, instrumente de identificare, prevenire și remediere pare să reprezinte o formă de încălcare sistematică și continuă a legislației de protecție a minorității etnice a romilor. Având în vedere gravitatea faptelor semnalate, acestea, dacă se confirmă, trebuie sancționate și remediate prin măsuri urgente.

Cât privește justificarea furnizată de unele din conducerile școlilor reclamate pentru a scuza acceptarea segregării școlare a romilor în clase separate, solicitarea părinților, fie ei romi sau neromi, opinăm că această apărare nu poate fi primită: Școlile trebuie să repartizeze elevii în clase conform dispozițiilor legale (OMECT 1540/2007), exigențelor educației incluzive a elevilor din grupuri defavorizate și abia apoi, în măsura în care nu afectează primele două deziderate, solicitarea părinților ar putea fi, eventual, avută în vedere. În cazurile în care s-au înregistrat plângeri, conducerile școlilor par să nu-și fi îndeplinit obligațiile legale, dând prioritate solicitării părinților în dauna respectării legii și a educației incluzive, situații de care inspectoratele școlare județene par a nu fi fost străine.

Nepunerea în practică a instrumentelor juridice existente pare să fie favorizată, în cazurile identificate, și de lipsa de resurse economice și de know-how a beneficiarilor proiectului și/sau a celorlalți actori educaționali precum și de eșecul colectiv al societății de a asigura egalitatea efectivă. Acest eșec colectiv, denumit discriminare structurală, deseori există independent de intențiile sau chiar de conștientizarea indivizilor, inclusiv a victimelor sale. Spre exemplu, într-una din întâlnirile echipei proiectului cu autoritățile publice și cu potențialii beneficiari, reprezentantul unuia dintre inspectoratele județene implicate a evidențiat lipsa oricăror sesizări în acest sens din partea părinților, a organizațiilor non-guvernamentale ori a altor persoane interesate.

Sesizarea cu cazurile identificate de proiect a autorităților competente să constate și să sancționeze segregarea școlară a romilor va permite acestora să se adauge la practica existentă în domeniu și să clarifice, pe această cale, aspecte controversate, precum cele menționate mai sus.

6. Concluzii și recomandări – o politică eficientă de monitorizare a segregării școlare

Propuneri modificări legislative

Actele normative pentru care echipa proiectului propune amendamente sunt:

- Ordinul 1540 din 19 iulie 2007 privind interzicerea segregării școlare a copiilor romi și aprobarea Metodologiei pentru prevenirea și eliminarea segregării școlare a copiilor romi;
- Cadru legal privind Sistemul Informatic Integrat al Învățământului din România (SIIR);
- Ordinul MENCS nr. 3158/2016 - aprobarea Calendarului și a Metodologiei de înscriere a copiilor în învățământul primar pentru anul școlar 2016—2017;
- Legea nr. 87/2006 privind asigurarea calității educației.

1) Modificarea Ordinului 1540 din 19 iulie 2007 privind interzicerea segregării școlare a copiilor romi și aprobarea Metodologiei pentru prevenirea și eliminarea segregării școlare a copiilor romi

În urma derularii proiectului „Școala pentru toți copiii!” și a elaborării metodologiei de monitorizare a incluziunii / segregării școlare a elevilor romi, una din propunerile de lege ferenda este modificarea Ordinului 1540/2007 privind interzicerea segregării școlare a copiilor romi și aprobarea Metodologiei pentru prevenirea și eliminarea segregării școlare a copiilor romi, publicat în Monitorul Oficial nr. 692 din 11 octombrie 2007, după cum urmează:

- a) Modificarea Ordinului 1540/2007 prin adoptarea metodologiei de monitorizare a incluziunii / segregării școlare a elevilor romi dezvoltată și testată în cadrul proiectului. Prin adoptarea noii metodologii se creează cadrul legal adecvat, coerent și complet pentru monitorizarea eficientă și efectivă a tuturor celor 4 forme de segregare școlară. În acest sens sugerăm revizuirea corespunzătoare a Anexei 1 „Metodologia” a Ordinului 1540/2007 și completarea acesteia cu noua metodologie. În același sens și Anexa nr. 3 „lista de verificare poate fi înlocuită cu instrumentele aferente noii metodologii.
- b) Introducerea unor sancțiuni pentru nerespectarea prevederilor Ordinului 1540/2007. În prezent acest act normativ care reglementează obligațiile unităților școlare pentru prevenirea și combaterea segregării școlare a elevilor romi nu conține nicio sancțiune (nici măcar sancțiuni administrative) pentru nerespectarea prevederilor sale.
- c) Modificarea definiției segregării școlare reglementată în Anexa 1, Cap. 2, Art. 2 par. 2 - „Constituie *segregare școlară* a elevilor romi separarea fizică a elevilor aparținând etniei rome în grupe/clase/ clădiri/școli/alte facilități, astfel încât procentul elevilor aparținând etniei rome din totalul elevilor din școală/clasă/grupă este disproporționat în raport cu procentul pe care copiii romi de vârstă școlară îl reprezintă în totalul populației de vârstă școlară din respectiva unitate administrativ-teritorială”.

Această modificare este necesară din mai multe puncte de vedere, unele fiind deja explicate pe larg în cadrul acestui raport. În primul rând configurația sistemului de educație s-a schimbat dramatic de la momentul adoptării Ordinului până în prezent. Legea 1/2011 a înființat circumscripția școlară, și este evident că pentru a avea cea mai corectă analiză a segregării școlare, raportarea nu trebuie făcută la totalul populației rome de vârstă școlară din unitatea administrativ-teritorială, ci prin raportarea la circumscripția școlară. Acest lucru este necesar în special pentru zonele urbane, unde datorită distribuției neegale a populației rome pe cartiere sau alte sub-diviziuni ale unității administrativ-teritoriale (inclusiv datorate unor segregări rezidențiale) pot apărea marje de eroare mai mari în aprecierea riscurilor de segregare școlară.

În același timp, pentru că pe parcursul implementării proiectului am identificat situații inacceptabile prin care circumscripțiile școlare au fost gândite în așa fel încât să conserve diferite segregări rezidențiale, trebuie alocată o mare atenție și felului în care au fost constituite circumscripțiile școlare (în proiect a fost identificat un astfel de caz; într-un oras există două școli aflate la o distanță de 500 de metri una de cealaltă iar într-una din școli populația școlară este preponderent romă, în timp ce în cealaltă școala populația școlară este preponderent neromă. Într-un astfel de caz puteau fi evitate toate dezavantajele generate de segregarea rezidențială și se putea realiza o mai bună mixare a elevilor romi și neromi prin felul în care ar fi putut fi configurate cele două circumscripții școlare. Ținem să subliniem că prin aplicarea noii metodologii pot fi făcute și astfel de evaluări care să conducă la o mai bună configurare a circumscripțiilor școlare (dincolo doar de monitorizarea segregării școlare stricto sensu în unitățile școlare).

Totuși, pentru ca acest lucru să fie fezabil este necesar să existe date demografice dezagregate pe criteriul etnic și al vârstei la nivelul circumscripției școlare. **Nu recomandăm schimbarea definiției înainte de a exista aceste date pentru că în lipsa lor nu va fi posibilă monitorizarea segregării școlare a elevilor romi.**

Metodologia dezvoltată în proiect a încorporat și circumscripția școlară (există doi itemi special incluși în instrumentele aferente metodologiei care privesc datele relevante pentru circumscripția școlară) dar școlile nu au disponibile astfel de date. Din acest motiv în cadrul analizei riscurilor de segregare, pentru a ne menține în cadrul legal existent (respectiv pentru analizarea segregării școlare prin raportarea la datele existente la nivelul unității administrativ-teritoriale), s-au folosit inclusiv datele raportate de școli pe unitatea administrativ-teritorială iar sistemul on-line a fost dezvoltat și pentru a folosi (ca cheie de verificare) datele disponibile ale INS privind populația romă la nivelul unității administrativ-teritoriale. Aceasta a fost o soluție practică pentru a înlătura neajunsurile generate de lipsa datelor.

Echipa proiectului nu a avut disponibile date statistice privind populația de vârstă școlară din unitățile administrativ-teritoriale. Mai mult, metodologia este calibrată pentru unitățile de învățământ în care există ciclurile primar și secundar inferior de educație. Motivul acestei calibrări este participarea redusă a copiilor romi fie în educația timpurie (învățământ ante-preșcolar sau învățământ preșcolar), fie în învățământul secundar superior. Recalibrarea metodologiei pentru aceste cicluri de educație este facilă și se poate realiza urmărind algoritmi încorporați în metodologie pentru ciclurile primar și secundar inferior. Ca atare, pentru cea mai exactă apreciere a riscurilor de segregare, **ar fi nevoie de date dezagregate pe criteriul etnic și care să vizeze atât populația globală, cât și populația romă de vârstă școlară corespunzătoare ciclurilor primar și secundar inferior din circumscripția școlară.** Folosind o metaforă, aceasta ar fi o fotografie digitală ultra-HD a segregării școlare la nivelul unei unități școlare prin raportarea la situația demografică adecvată din circumscripția școlară.

Totuși, soluția practică adoptată în proiect, prin raportarea la datele statistice existente la nivelul unității administrativ-teritoriale, deși cu o marjă de eroare puțin mai mare în zonele urbane, revelează suficient de bine și corespunzător din punct de vedere juridic și statistic riscurile de segregare școlară (în zonele rurale, circumscripția școlară coincide în vastă majoritate a cazurilor cu unitatea administrativ-teritorială). Aceasta este o fotografie analogică a segregării școlare (pentru a continua metafora de mai sus), care evident că este preferabilă lipsei oricărei fotografii. Mai mult, subliniem că această problemă (care afectează mai mult acuratețea evaluării riscurilor de segregare din zonele urbane) **induce acea marjă de eroare puțin mărită doar pentru una din cele patru forme de segregare școlară evaluate** cu ajutorul metodologiei CADO: segregarea generală la nivelul unei unități școlare. Evaluarea riscurilor de segregare școlară pe clădiri, pe clase sau în ultimele două bănci, nu este afectată în niciun fel de o opțiune sau alta.

2) Clarificarea cadrului legal privind Sistemul Informatic Integrat al Învățământului din România (SIIIR) și colectarea de date dezagregate pe criteriul etnic.

Pentru a înlătura orice neajuns legat de lipsa sau neconcordanța datelor statistice dezagregate pe criteriul etnic din școli este absolut necesar ca prin Sistemul Informatic Integrat al Învățământului din România să fie colectate date dezagregate pe criteriul etnic. Iar dacă prin preconizata corelare a bazelor publice de date statistice se vor putea integra în SIIIR și date privind populația de vârstă școlară dezagregate pe criteriul etnic la nivel de circumscripție școlară, atunci se vor elimina toate obstacolele întâmpinate în cadrul implementării proiectului.

Mai mult, așa cum a fost explicat în acest raport, prin metodologie se recomandă în principal folosirea auto-identificării etnice ca metodă de stabilire a etnicității elevilor (și doar în subsidiar, acolo unde nu este posibilă folosirea auto-identificării etnice, să fie estimat numărul elevilor romi prin hetero-identificare, cu o validare/verificare din partea unui mediator școlar rom, al unui alt tip de mediator rom – e.g. mediator sanitar - sau a unui lider local rom). Prin colectarea datelor dezagregate pe criteriul etnic, la înscrierea la școală a elevilor, în SIIIR, s-ar garanta folosirea metodei cele mai corecte de identificare etnică și, ca atare, ar fi întărită și acuratețea evaluărilor generate prin aplicarea metodologiei.

Deja a fost explicat că atât legislația europeană, cât și legislația românească permit colectarea de date dezagregate pe criteriul etnic, iar garanțiile de protecție a datelor cu caracter personal vor trebui asigurate prin SIIIR. Un argument suplimentar în acest sens: în România se culeg date privind dizabilitatea (în sistemul de educație se culeg date privind copiii cu CES; de fapt România și-a asumat o obligație juridică în acest sens din momentul ratificării Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități în 2010), ori astfel de date cad tot sub regimul protecției datelor cu caracter personal. Ca atare, dacă este posibilă colectarea unor date cu caracter personal pentru o anumită categorie vulnerabilă de populație, atunci ea este posibilă și pentru alte categorii vulnerabile de populație.

3) Modificarea Ordinului MENCS nr. 3158/2016 - aprobarea Calendarului și a Metodologiei de înscriere a copiilor în învățământul primar pentru anul școlar 2016—2017.

Recomandările privind propunerile de amendamente necesare acestui Ordin vizează următoarele aspecte:

- a) Includerea unei referințe exprese privind Ordinul 1540/2007 privind interzicerea segregării școlare a copiilor romi și aprobarea Metodologiei pentru prevenirea și eliminarea segregării școlare a copiilor romi. De lege lata, o astfel de referință nu există;
- b) Introducerea unui sistem de repartizare aleatorie (computerizată) a elevilor la formarea claselor de început de ciclu educațional (clasa pregătitoare și clasa a V-a), sistem similar cu cel existent și funcțional în prezent pentru repartizarea computerizată la admiterea la liceu. În acest fel, repartizările subiective și cu potențiale implicații privind segregarea școlară vor fi eliminate;
- c) Introducerea unor criterii clare privind constituirea circumscripțiilor școlare într-o manieră care să nu conserve sau să genereze segregare școlară, astfel încât să fie evitate situațiile prin care la constituirea circumscripțiilor școlare în loc să fie prevenite situațiile de segregare, sunt conservate segregări rezidențiale sau generate alte tipuri de segregare școlară (precum în cazul identificat în timpul implementării proiectului „Școala pentru toți copiii!” și semnalat pe larg la punctul 1 al acestui capitol).

4) Completarea metodologiei ARACIP de evaluare a calității educaționale prin includerea de indicatori de evaluare a segregării școlare pe criteriul etnic

Monitorizarea întreprinsă în proiect arată o problemă fundamentală a procesului de prevenire, identificare și combatere a fenomenului de segregare școlară: școlile nu reușesc să gestioneze adecvat date privind populația de copii din școală și din circumscripția școlară arondată care să permită evaluarea fără echivoc a gradului de segregare școlară pe criteriul etnic. Aproximativ

una din cinci școli (19.7% dintre cele 507 unități școlare abordate în proiect) nu au putut / au refuzat să furnizeze datele solicitate necesare pentru a evalua segregarea școlară pe criteriu etnic.

Și în rândul școlilor care au furnizat totuși date la solicitarea noastră există anumite confuzii și dificultăți în a identifica date pertinente pentru evaluarea riscului de segregare școlară pe criteriul etnic. Mulți reprezentanți ai școlilor abordate în proiect au declarat că nu pot identifica etnia, știu că o bună parte dintre copii sunt romi dar nu îi pot declara romi pentru că nu își asumă etnia etc. Practic identificarea ponderii copiilor romi dintr-o școală sau dintr-o circumscripție școlară rămâne, în esență, un proces înalt dependent de subiectivitatea reprezentantului respectivei școlii.

O recomandare în acest cadru ar fi standardizarea modului de colectare a datelor privind etnia copiilor pornind de auto-asumarea identității etnice de către familie/tutori. În prezent există un instrument oficial prin care este interogată etnia copiilor în momentul înscrierii la școala pregătitoare (cerere tip de înscriere în școala pregătitoare)⁵. În acest formular este solicitată, alături de cetățenie, și "naționalitatea" elevului. În aceasta din urmă s-ar putea bifa etnia copilului. Naționalitatea din perspectiva normelor juridice românești, precum și din perspectivă lingvistică, designează etnia. O definiție standard a naționalității regăsită în unul din dicționarele explicative ale limbii române este de "*comunitate de oameni cu aceleași caractere naționale, locuind pe teritoriul unui stat multinațional sau, ca minorități, pe teritoriul unui stat național*"⁶. Wikipedia arată că și în sens demografic/etnografic naționalitate are tot sensul de apartenență a unei persoane la un grup etnic⁷. Totuși, ca o recomandare, ar fi preferabil ca în formular, pe viitor, să existe adăugat, alături de naționalitate, și cuvântul etnie (e.g. naționalitate / etnie). În limbaj comun, pentru o bună parte dintre cetățenii țării, etnia are un sens mai clar decât cel de naționalitate; adesea există o confuzie între ideea de naționalitate și cea de cetățenie la nivelul înțelegerii comune. Pe scurt, cel puțin răspunsurile la formularul menționat mai sus ar putea fi o sursă de evaluare a profilului etnic al copiilor din școală.

Din punct de vedere al segregării școlare etnice pe clase datele colectate în proiect ne arată că acest fenomen este unul persistent în România: pentru 27.6% dintre școlile monitorizate în proiect, unde există cel puțin un nivel educațional cu două clase formate, avem indicii clare că se practică segregare școlară etnică pe clase. În această situație fenomenul necesită o analiză mai amplă, la nivel național, și stabilirea unor măsuri de sistem, instituționale, pentru prevenirea și eliminarea acestuia. O astfel de măsură, pe care o recomandăm în acest cadru, este distribuția aleatoare a elevilor în clase, fără intervenția preferințelor și influenței cadrelor didactice ori părinților, încă de la nivelul pregătitor și păstrarea componenței claselor până la finalizarea gimnaziului. Desigur implementarea unei asemenea necesită implicarea inspectoratelor școlare - care pot realiza cu ajutorul calculatorului, aleator, în cadrul unui program informatic, distribuția copiilor pe clase - și a ministerului, în calitate de instanță de reglementare, care poate emite un act normativ în acest sens.

În fine o altă recomandare ar fi ca evaluarea calității serviciilor educaționale realizate de Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățământul Preuniversitar să urmărească și aspectul segregării pe criteriul etnic, solicitând în fișa de evaluare internă date precum cele solicitate de noi în prezentul proiect și, mai departe, evident analizând semnificația acestora. O școală segregată etnic nu poate răspunde standardelor minime de calitate a serviciilor educaționale deoarece încalcă legislația în vigoare (în speță Ordinul Ordinul 1540/2007 privind interzicerea segregării școlare a copiilor romi și aprobarea Metodologiei pentru prevenirea și eliminarea segregării școlare a copiilor romi).

⁵ http://isj.gj.edu.ro/wp-content/uploads/2016/02/CERERE_TIP_CLSPRG_2016_ETAPA_I.pdf

⁶ Vezi de exemplu <https://dexonline.ro/definitie/na%C8%9Bionalitate>

⁷ Vezi <https://ro.wikipedia.org/wiki/Na%C8%9Bionalitate>

Bibliografie

- Isabelle Chopin, Lilla Farkas, Catharina Germaine. (2014). *Ethnic Origin and Disability Data Collection in Europe: Measuring Inequality – Combating Discrimination*. Policy Report, Equality Data Initiative, Open Society Foundations, November 2014.
- ROMANI CRISS. (2015). *Ghid pentru documentarea și monitorizarea segregării școlare în România*. DARE-Net proiect: Rețeaua Desegregare și Acțiune pentru Educația Romilor, implementat de Romani CRISS, în parteneriat cu Centrul FXB pentru Sănătate și Drepturile Omului din cadrul Universității Harvard, ANTIGONE, Centrul European pentru Drepturile Romilor (ERRC), Asociația Life Together și Asociația Integro din Bulgaria. 2015. <http://www.dare-net.eu/cms/upload/file/guide-for-monitoring-and-documenting-school-segregation-romania-in-romanian.pdf>
- SURDU, LAURA. (2008). *Monitorizarea aplicării măsurilor împotriva segregării școlare în România*. București: MarLink. <http://www.unicef.ro/wp-content/uploads/monitorizarea-aplicarii-masurilor-impotriva-segregarii-scolare-in-romania.pdf>
- RUCKER C. JOHNSON. (2011). *Long-Run Impacts of School Desegregation & School Quality on Adult Attainments*, National Bureau Of Economic Research;
- Roma Education Centre. (2011). *External Evaluation of Integrated and Inclusive Educational Programmes and School Desegregation Measures For Roma Children*, Monitoring Report – Final Report;
- EMIL TEMNYALOV. (2009). *School Desegregation, Educational Attainment And Enrollment Patterns*, Department of Economics of Amherst College, USA;
- GWENDOLYN ALBERT, MARGARETA MATACHE, MARIUS TABA, ADRIÁNA ZIMOVÁ. (2015). *Segregation of Roma Children in Education – Successes and Challenges*;
- O.M.E.C.T. nr. 1540/19.07.2007 privind interzicerea segregării școlare a copiilor romi și aprobarea metodologiei pentru prevenirea și eliminarea segregării școlare a copiilor romi;
- Ordinului MENCS nr. 3158/2016 - aprobarea Calendarului și a Metodologiei de înscriere a copiilor în învățământul primar pentru anul școlar 2016—2017;
- Decretul nr. 212/1974, publicat în Buletinul Oficial al României, Partea I, nr. 146 din 20 noiembrie 1974.